

LUKU 7 OPPIMISEN JA KOULUNKÄYNNIN TUKEA

Oppimisen ja koulunkäynnin tuki ja oppilashuolto muodostavat kokonaisuuden. Tässä luvussa määrätään perusopetuslain mukaisesta oppimisen ja koulunkäynnin tuesta. Oppilashuolto sisältyy lukuun 8.

7.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Oppimisen ja koulunkäynnin tuen kolme tasoa ovat yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Näistä oppilas voi saada kerrallaan vain yhden tasoista tukea. Perusopetuslaissa säädettyjä tukimuotoja ovat esimerkiksi tukiopetus, osa-aikainen erityisopetus, tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä erityiset apuvälineet. Näitä tukimuotoja voi käyttää kaikilla kolmella tuen tasolla sekä yksittäin että samanaikaisesti toisiaan täydentävinä. Oppilaan saaman tuen tulee olla joustavaa, pitkäjänteisesti suunniteltua ja tuen tarpeen mukaan muuttuvaa. Tukea annetaan niin kauan sekä sen tasoisena ja muotoisena kuin se on tarpeellista.

Opetuksen ja tuen järjestämisen lähtökohtana ovat sekä kunkin oppilaan että opetusryhmän vahvuudet ja oppimis- ja kehitystarpeet. Huomiota tulee kiinnittää oppimisen esteettömyyteen sekä oppimisvaikeuksien ennaltaehkäisyyn ja varhaiseen tunnistamiseen. Oppimisen ja koulunkäynnin tukeminen merkitsee yhteisöllisiä ja oppimisympäristöön liittyviä ratkaisuja sekä oppilaiden yksilöllisiin tarpeisiin vastaamista. Opetusta ja tukea suunniteltaessa on otettava huomioon, että tuen tarve voi vaihdella tilapäisestä jatkuvaan, vähäisestä vahvempaan tai yhden tukimuodon tarpeesta useamman tukimuodon tarpeeseen.

Tuen tehtävänä on ehkäistä ongelmien monimuotoistumista ja syvenemistä sekä pitkäaikaisvaikutuksia. On huolehdittava oppilaan mahdollisuuksista saada onnistumisen kokemuksia oppimisessa ja ryhmän jäsenenä toimimisessa sekä tuettava oppilaan myönteistä käsitystä itsestään ja koulutyöstä. Pedagoginen asiantuntemus ja opettajien sekä muiden tuen ammattihenkilöiden monialainen yhteistyö tuen tarpeen havaitsemisessa, arvioinnissa sekä tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa on tärkeää. Yhteistyöhön kulloinkin osallistuvat ammattihenkilöt harkitaan tapauskohtaisesti.

Perusopetuslain mukaan opetukseen osallistuvalla on oikeus saada riittävää oppimisen ja koulunkäynnin tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Tuen tarpeen varhaiseksi havaitsemiseksi oppilaiden oppimisen edistymistä ja koulunkäynnin tilannetta tulee arvioida jatkuvasti. Ensimmäiseksi tarkastellaan koulussa käytössä olevia toimintatapoja, opetusjärjestelyjä ja oppimisympäristöjä sekä niiden soveltuvuutta oppilaalle. Tarkastelun pohjalta arvioidaan, voidaanko näitä muuttamalla toteuttaa oppilaalle aikaisempaa paremmin sopivia pedagogisia ratkaisuja. Arvioinnissa ja tuen suunnittelussa hyödynnetään mahdollisten muiden arviointien tuloksia ja otetaan huomioon oppilaalle aiemmin annettu tuki.

Tuki annetaan oppilaalle ensisijaisesti omassa opetusryhmässä ja koulussa erilaisin joustavin järjestelyin, ellei oppilaan etu tuen antamiseksi välttämättä edellytä oppilaan siirtämistä toiseen opetusryhmään tai kouluun. Erityisesti huolehditaan tuen jatkumisesta lapsen siirtyessä esiopetuksesta perusopetukseen, perusopetuksen sisällä sekä oppilaan siirtyessä perusopetuksesta toiselle asteelle.

7.1.1 Ohjaus tuen aikana

Jokaisen opettajan tehtävänä on ohjata tukea tarvitsevaa oppilasta koulunkäynnissä ja eri oppiaineiden opiskelussa. Ohjaus liittyy kaikkiin opetustilanteisiin, oppiaineisiin ja oppilaalle annettavaan arviointipalautteeseen. Ohjauksen tavoitteena on, että tukea tarvitsevan oppilaan itseluottamus,

itsearviointi- ja oppimaan oppimisen taidot sekä kyky suunnitella tulevaisuuttaan vahvistuvat. Huomiota kiinnitetään oppilaan arjenhallinnassa, opintojen suunnittelu- ja opiskelutaidoissa tai yhteistyötilanteissa mahdollisesti ilmeneviin tuen tarpeisiin. Näitä taitoja vahvistetaan tarkoituksenmukaisilla ohjauksellisilla toimintatavoilla. Ohjauksella pyritään siihen, että oppilas oppii asettamaan tavoitteita oppimiselleen ja ottamaan vastuuta opiskelustaan.

Ohjauksen näkökulma otetaan huomioon arviotaessa oppilaan tarvetta sekä tehostettuun että erityiseen tukeen. Osana pedagogista arviota tai pedagogista selvitystä arvioidaan oppilaan aikaisemmin saaman ohjauksen riittävyys ja vaikutus sekä oppilaan tarpeet ohjaukseen jatkossa. Oppimissuunnitelmaan tai HOJKSiin kirjataan myös oppilaan ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet. Ohjauksellista tukea suunniteltaessa tehdään tiivistä yhteistyötä oppilaan ja huoltajan kanssa sekä hyödynnetään myös oppilashuollon ja oppilasta mahdollisesti avustavan henkilöstön asiantuntemusta.

Päättövaiheen ohjauksessa etsitään yhdessä oppilaalle soveltuvia jatko-opintomahdollisuuksia ja selvitetään oppilaan tarvitseman tuen jatkuminen toisella asteella. Perusopetuksen päättövaiheessa tukea tarvitsevalle oppilaalle ja hänen huoltajalleen tulee antaa tietoa ja mahdollisuus keskustella oppilaanohjaajan ja oppilashuollon eri asiantuntijoiden kanssa oppilaan jatkokoulutukseen liittyvistä erityisistä kysymyksistä.

Opetukseen osallistuvalla on oikeus saada riittävää kasvun ja oppimisen tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Opetuksen järjestäjän tulee huolehtia, että oppilaan oikeus tukeen voi toteutua käytännössä, muun muassa määrittelemällä tuen tarpeen toteuttamiseen ja tuen toteuttamiseen liittyvät vastuut ja työnjako. Tuen tarpeen varhaiseksi havaitsemiseksi oppilaiden tarpeita tulee arvioida jatkuvasti ja aloittaa tuen antaminen riittävän varhain. Tämä ehkäisee ongelmien syvenemistä ja pitkäaikaisvaikutuksia. Tuen tarpeen arvioinnissa voidaan hyödyntää oppilaalle tehtyjen terveystarkastusten ja mahdollisten muiden arviointien tuloksia. Tuen oikea-aikaisuus sekä tuen oikea taso ja muoto ovat ratkaisevia oppimisen ja kehityksen turvaamiseksi. Oppilaan saaman tuen tulee olla joustavaa, pitkäjänteisesti suunniteltua ja tuen tarpeen mukaan muuttuvaa. Tukimuotoja käytetään sekä yksittäin että yhdessä toisiaan täydentävinä. Tukea annetaan niin kauan ja sen tasoisena kuin se on tarpeellista.

7.1.2 Kodin ja koulun yhteistyö tuen aikana

Opetus ja kasvatus tulee järjestää yhteistyössä huoltajien kanssa siten, että jokainen oppilas saa oman kehitystasonsa ja tarpeidensa mukaista opetusta, ohjausta ja tukea. Kun oppilaalla on tuen tarvetta, kodin ja koulun yhteistyön merkitys korostuu. Yhteistyötapoja ja toimintamalleja kehitetään koko perusopetuksen ajalle ja koulunkäynnin nivelvaiheisiin. Koulun henkilöstön tulee tuntea säädökset ja määräykset, jotka liittyvät huoltajan kanssa tehtävään yhteistyöhön oppilaan tukeen liittyvissä asioissa. Huoltajalle annetaan tietoa niiden soveltamisesta koulun arjessa, esimerkiksi oppilasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojensaannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta. Koulun henkilöstön on tärkeää olla yhteydessä kotiin heti, kun oppilaalla ilmenee oppimisen tai koulunkäynnin ongelmia tai hänen hyvinvointinsa on vaarantumassa.

Oppilaille ja huoltajille annetaan tietoa tuen saannin mahdollisuuksista, tuen kolmiportaisuudesta sekä käytettävissä olevista tukimuodoista. Huoltajia kannustetaan tukemaan osaltaan lapsensa tavoitteellista oppimista ja koulunkäyntiä. Oppilaan edistymisen ja tuen tarpeen arviointi sekä tuen suunnittelu on osa kodin ja koulun säännöllistä yhteistyötä. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä oppilaan ja huoltajan kanssa. Oppilas tai huoltaja ei voi kuitenkaan kieltäytyä perusopetuslaissa säädetyn tuen vastaanottamisesta. Oppilas voi tarvita myös yksilökohtaisen oppilashuollon tukea. Yksilökohtaisen

oppilashuollon tuki perustuu vapaaehtoisuuteen ja edellyttää oppilaan tai tarvittaessa huoltajan suostumusta (katso luku 8 Oppilashuolto).

7.2 Yleinen tuki

Laadukas perusopetus on perusta oppilaan oppimiselle ja hyvinvoinnille. Oppimisen ja koulunkäynnin vaikeuksia ehkäistään ennakolta esimerkiksi opetusta eriyttämällä, opettajien keskinäisellä sekä muun henkilöstön yhteistyöllä, ohjauksella sekä opetusryhmiä joustavasti muuntelemalla. Opetuksessa otetaan huomioon sekä ryhmän että yksittäisen oppilaan tarpeet.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata oppilaan tuen tarpeeseen. Tämä tarkoittaa yleensä yksittäisiä pedagogisia ratkaisuja sekä ohjaus- ja tukitoimia, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa osana koulun arkea. Yleistä tukea annetaan heti tuen tarpeen ilmetessä, eikä tuen aloittaminen edellytä erityisiä tutkimuksia tai päätöksiä.

Tuen tarpeiden arviointi ja tarvittavan tuen antaminen kuuluvat kaikkiin kasvatukseen ja opetustilanteisiin. Tuki järjestetään opettajien ja muun henkilöstön yhteistyönä. Oppilaan ja huoltajan kanssa tehdään tiivistä yhteistyötä. Yleisen tuen aikana voidaan käyttää kaikkia perusopetuksen tukimuotoja lukuun ottamatta erityisen tuen päätöksen perusteella annettavaa erityisopetusta ja oppiaineiden oppimäärien yksilöllistämistä. Oppilaan tuen tarpeisiin vastataan esimerkiksi tukiopetuksella, osa-aikaisella erityisopetuksella tai ohjauksen keinoin.

Oppimissuunnitelmaa voidaan tarvittaessa käyttää osana yleistä tukea. Tällöin oppimissuunnitelma sisältää soveltuvien osien lisäksi osa-alueita kuin tehostettua tukea varten laadittava oppimissuunnitelma. Pidemmälle edistyneen oppilaan opiskelua voidaan syventää ja laajentaa oppimissuunnitelman avulla. Välittäminen, huolenpito ja myönteinen ilmapiiri koulu yhteisössä edistävät oppilaan kehitystä ja tukevat hyvää oppimista.

7.3 Tehostettu tuki

Oppilaalle, joka tarvitsee oppimisessaan tai koulunkäynnissään säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tukimuotoja, on pedagogiseen arvioon perustuen annettava tehostettua tukea hänelle tehdyn oppimissuunnitelman mukaisesti. Tehostettu tuki tulee järjestää laadultaan ja määrältään oppilaan yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Tehostettua tukea annetaan silloin, kun yleinen tuki ei riitä, ja niin kauan kun oppilas sitä tarvitsee. Oppilaan tehostettu tuki suunnitellaan kokonaisuutena. Se on luonteeltaan vahvempaa ja pitkäjänteisempää kuin yleinen tuki. Oppilas tarvitsee yleensä myös useampia tukimuotoja. Tehostettu tuki annetaan muun opetuksen yhteydessä joustavin opetusjärjestelyin.

Tehostetun tuen aikana voidaan käyttää kaikkia perusopetuksen tukimuotoja, lukuun ottamatta erityisen tuen päätöksen perusteella annettavaa erityisopetusta ja oppiaineiden oppimäärien yksilöllistämistä. Esimerkiksi osa-aikaisen erityisopetuksen, opintojen yksilöllisen ohjauksen ja kodin kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu tehostetun tuen aikana. Myös oppilashuollon osuutta oppilaan hyvinvoinnin edistäjänä ja ylläpitäjänä vahvistetaan.

Tuki järjestetään opettajien ja muun henkilöstön yhteistyönä. Tehostetun tuen aikana annettava tuki kirjataan oppimissuunnitelmaan. Oppilaan ja huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu. Oppilaan oppimista ja koulunkäyntiä tulee seurata ja arvioida säännöllisesti tehostetun tuen aikana. Mikäli arvioinnin perusteella todetaan tuen tarpeen muuttuneen tai annettu tuki ei hyödytä oppilasta, päivitetään oppimissuunnitelma vastaamaan uutta tilannetta.

7.3.1 Pedagoginen arvio

Tehostetun tuen aloittaminen perustuu pedagogiseen arvioon. Kirjallisessa pedagogisessa arviossa kuvataan

- oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin kokonaistilanne koulun, oppilaan sekä huoltajan näkökulmista
- oppilaan saama yleinen tuki ja arvio eri tukimuotojen vaikutuksista
- oppilaan vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet, oppimisvalmiudet sekä oppimiseen ja koulunkäyntiin liittyvät erityistarpeet
- arvio siitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, ohjauksellisilla, oppilashuollollisilla tai muilla tukijärjestelyillä oppilasta voidaan tukea
- arvio tehostetun tuen tarpeesta.

Yhteistyö oppilaan ja huoltajan kanssa on tärkeää sekä tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta. Oppilaan opettaja tai opettajat yhdessä laativat kirjallisen pedagogisen arvion. Tarvittaessa arvion laatimisessa käytetään myös muita asiantuntijoita. Pedagogisen arvion laatimisessa hyödynnetään oppilaalle jo mahdollisesti osana yleistä tukea laadittua oppimissuunnitelmaa. Mikäli oppilaalla on kuntoutussuunnitelma tai muita suunnitelmia, hyödynnetään niitä huoltajan luvalla.

Tehostetun tuen aloittaminen, järjestäminen ja tarvittaessa palaaminen takaisin yleisen tuen piiriin käsitellään pedagogiseen arvioon perustuen moniammatillisesti yhteistyössä oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa. Käsittelyä koskevat tiedot kirjataan opetuksen järjestäjän päättämällä tavalla, esimerkiksi kirjallisesti laadittuun pedagogiseen arvioon.

7.3.2 Oppimissuunnitelma tehostetun tuen aikana

Tehostetun tuen aikana oppilaalle järjestettävä tuki kirjataan oppimissuunnitelmaan. Oppimissuunnitelma on opetussuunnitelmaan perustuva kirjallinen suunnitelma oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin tavoitteista, tarvittavista opetusjärjestelyistä sekä oppilaan tarvitsemasta tuesta ja ohjauksesta.

Tavoitteena on turvata oppilaalle edellytykset edetä opinnoissaan ja edistää hänen hyvinvointiaan. Oppimissuunnitelma tukee kunkin opettajan oman työn suunnittelua ja opettajien keskinäistä sekä kodin kanssa tehtävää yhteistyötä. Oppimissuunnitelmasta huoltaja saa itselleen tietoa ja voi siten paremmin tukea lastaan. Suunnitelma antaa pohjan oppilaan edistymisen arvioinnille.

Tehostettua tukea varten tehtävä oppimissuunnitelma perustuu pedagogisessa arviossa tuotettuun tietoon. Oppimissuunnitelma on laadittava, ellei siihen ole ilmeistä estettä, yhteistyössä oppilaan ja huoltajan kanssa. Laatimiseen osallistuvat tarvittaessa myös muut asiantuntijat. Oppilaan osuus suunnittelussa kasvaa siirryttäessä perusopetuksen ylemmille luokille. Mikäli oppilaalla on kuntoutussuunnitelma tai muita suunnitelmia, niitä voidaan hyödyntää huoltajan luvalla. Oppimissuunnitelman laatimisen yhteydessä sovitaan tavoitteiden toteutumisen seurannasta ja suunnitelman tarkistamisen aikataulusta. Lisäksi oppimissuunnitelma tarkistetaan vastaamaan tuen tarvetta aina oppilaan tilanteen muuttuessa.

Tehostettua tukea varten laadittavan oppimissuunnitelman tulee sisältää seuraavat tiedot sen mukaan kuin oppilaan opetuksen ja tuen järjestäminen edellyttää:

Oppilaskohtaiset tavoitteet

- oppilaan näkemys tavoitteistaan ja kiinnostuksen kohteistaan
- oppilaan oppimiseen ja koulunkäyntiin liittyvät vahvuudet, oppimisvalmiudet sekä erityistarpeet
- oppilaan oppimiseen, työskentely- ja vuorovaikutustaitoihin sekä koulunkäyntiin liittyvät tavoitteet

Pedagogiset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- oppilaan tukeen liittyvät ratkaisut, kuten joustavat ryhmittelyt, samanaikaisopetus, opetusmenetelmät, opiskelustrategiat, työskentelytavat ja kommunikointitavat
- oppilaalle annettava tukiopeus ja osa-aikainen erityisopetus
- opiskelun erityiset painoalueet eri oppiaineissa
- oppilaan ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- oppilashuollon ja muiden asiantuntijoiden antama tuki ja eri toimijoiden vastuunjako
- opetukseen osallistumisen edellyttämien perusopetuslain mukaisten tulkitsemis- ja avustajapalveluiden, muiden opetuspalveluiden, apuvälineiden ja kuntoutuspalveluiden järjestäminen sekä eri toimijoiden vastuunjako
- yhteistyön toteuttaminen oppilaan ja huoltajan kanssa, huoltajan tarjoama tuki

Tuen seuranta ja arviointi

- oppimissuunnitelman tavoitteiden toteutumisen seuranta, toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointi sekä arviointiajankohdat
- oppilaan ja huoltajan kanssa tehtävä arviointi oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin kokonaistilanteesta sekä oppilaan itsearviointi
- arvioinnissa käytettävät menetelmät joiden avulla oppilas voi osoittaa osaamistaan hänelle sopivin tavoin
- oppimissuunnitelman tarkistaminen ja sen ajankohta
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet henkilöt

Oppimissuunnitelmassa ei kuvata oppilaan henkilökohtaisia ominaisuuksia.

Oppimissuunnitelma muissa tilanteissa

Oppimissuunnitelmaa käytetään vaikka oppilas ei saisi tehostettua tukea, mikäli

- oppilas etenee eri oppiaineiden opinnoissa vuosiluokkiin jaetun oppimäärän sijasta oman opinto-ohjelman mukaisesti
- opetus järjestetään erityisin opetusjärjestelyin
- perusopetuksen 7-9 vuosiluokkien oppilas on otettu joustavan perusopetuksen toimintaan.

Näissä tilanteissa laadittava oppimissuunnitelma sisältää soveltuvien osien samoja osa-alueita kuin tehostettua tukea varten laadittava oppimissuunnitelma.

Oppimissuunnitelman laadinta, yhteistyö, vastuut ja työnjaon periaatteet

Oppimissuunnitelmassa voidaan päättää, että eri oppiaineiden opinnoissa voidaan edetä vuosiluokkiin jaetun oppimäärän sijasta oppilaan oman opinto-ohjelman mukaisesti. Jos tällainen hallintopäätös tehdään yksittäisen oppilaan kohdalla, tulee hänelle laatia oppimissuunnitelma. Siinä on mainittava opintokokonaisuudet, jotka sisältyvät oppilaan opinto-ohjelmaan, ja määriteltävä niiden suorittamisjärjestys, aikataulu sekä mahdolliset erityistavoitteet.

Oppilaan opiskelu voidaan järjestää erityisin opetusjärjestelyin, jos oppilaalla katsotaan joltakin osin ennestään olevan perusopetuksen oppimäärää vastaavat tiedot ja taidot, jos perusopetuksen oppimäärän suorittaminen olisi oppilaalle olosuhteet ja aikaisemmat opinnot huomioon ottaen joltakin osin kohtuutonta tai se on perusteltua oppilaan terveydentilaan liittyvistä syistä. Erityisen tuen opetusjärjestelyistä tulee tehdä hallintopäätös, minkä jälkeen oppilaalle laaditaan HOJKS (henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma).

Perusopetuksen 7 - 9 vuosiluokkien oppilas voidaan ottaa joustavan perusopetuksen toimintaan, minkä jälkeen hänelle tulee laatia oppimissuunnitelma. Oppimissuunnitelma sisältää soveltuvien osien samoja osa-alueita kuin tehostetun tuen aikana laadittava oppimissuunnitelma. Lisäksi siinä kuvataan oppilaan joustavan perusopetuksen järjestäminen koulussa ja muissa oppimisympäristöissä.

Oppimissuunnitelman tavoitteena on turvata oppilaalle hyvät edellytykset edetä opinnoissaan. Suunnitelma lisää opettajien tietoisuutta oppilaan tilanteesta ja helpottaa siten kunkin opettajan oman työn suunnittelua ja opettajien keskinäistä sekä kodin kanssa tehtävää yhteistyötä. Oppimissuunnitelmasta huoltaja saa itselleen tietoa ja voi siten paremmin tukea lastaan. Suunnitelman tarkoituksena on myös se, että oppilas oppii vähitellen ottamaan vastuuta opiskelustaan ja saa oppimiseensa enemmän tavoitteellisuutta. Suunnitelma antaa pohjan oppilaan edistymisen arvioinnille.

Oppimissuunnitelmaa voidaan tarvittaessa käyttää osana yleistä tukea. Yleisen tuen vaiheessa oppimissuunnitelmaa voidaan käyttää esimerkiksi osana oppilaan ja huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä. Sen avulla voidaan oppilaan yksilöllisiä vahvuuksia korostaa ja suunnitella yleisen tuen keinoja niille osa-alueille, joissa oppilas tarvitsee tukea tai esimerkiksi erityisten osaamisalueiden huomioimista. Tukimuotoina voidaan käyttää eriyttämistä, oppilaanohjausta, tukiopetusta sekä erilaisia ohjaus- ja tukipalveluja.

Vuosiluokilla 1-9 päävastuu Puolangalla oppimissuunnitelman laatimisesta on luokanopettajalla tai luokanvalvojalla. Luokanopettaja/luokanvalvoja kutsuu palaveriin osallistujat koolle ja toimii puheenjohtajana. Hän toimii yhteistyössä erityisopettajan kanssa. Oppimissuunnitelma-asiakirjan kirjoittamisesta vastaa **luokanopettaja tai luokanvalvoja. Asiakirjat säilytetään koulun kansliassa ja sähköisessä muodossa (wilma)**. Tehostetun tuen aloittamisessa ja järjestämisessä keskeistä on pedagoginen arvio, moniammatillinen oppilashuolto ja oppimissuunnitelma.

Oppimissuunnitelman laatimiseen osallistuvat oppilas ja hänen huoltajansa, luokanopettaja/luokanvalvoja, erityisopettaja ja tarvittaessa muita asiantuntijoita. Oppimissuunnitelman laatimisessa

tulee huomioida oppilaan koulunkäynnin kokonaistilanne, ja oppilasta opettavat opettajat antavat oppilaasta suunnitelman tekoa varten pedagogista arviota. Oppimissuunnitelman kirjallisesta laatimisesta ja päivittämisestä vastaa oppilaan luokanopettaja/luokanvalvoja tarvittaessa yhteistyössä erityisopettajan kanssa.

Oppimissuunnitelman sisältö

Yleisen tuen osalta oppimissuunnitelma sisältää soveltuvien osien samoja sisältöjä kuin oppimissuunnitelma tehostetun tuen vaiheessa. Oppimissuunnitelmassa ei kuvata oppilaan henkilökohtaisia ominaisuuksia. Oppimissuunnitelmaan ei voi hakea muutosta valittamalla eikä muilla muutoksen hakukeinoilla.

7.4 Erityinen tuki

Erityistä tukea annetaan niille oppilaille, joiden kasvun, kehityksen tai oppimisen tavoitteiden saavuttaminen ei toteudu riittävästi muuten. Erityisen tuen tehtävänä on antaa oppilaalle kokonaisvaltaista ja suunnitelmallista tukea niin, että oppilas voi suorittaa oppivelvollisuutensa ja saa pohjan opintojen jatkamiselle peruskoulun jälkeen. Oppilaan itsetuntoa, opiskelumotivaatiota ja mahdollisuutta kokea onnistumisen ja oppimisen iloa vahvistetaan. Samoin tuetaan oppilaan osallisuutta ja vastuunottoa opiskelusta.

Erityinen tuki muodostuu erityisopetuksesta ja muusta oppilaan tarvitsemasta, perusopetuslain mukaan annettavasta tuesta. Erityisopetus ja oppilaan saama muu tuki muodostavat järjestelmällisen kokonaisuuden. Käytettävissä ovat kaikki perusopetuslain mukaiset tukimuodot. Erityinen tuki järjestetään joko yleisen tai pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä. Erityistä tukea saava oppilas opiskelee joko oppiaineittain tai toiminta-alueittain. Mikäli oppilas opiskelee oppiaineittain, hän opiskelee eri oppiaineissa joko yleisen tai yksilöllistetyn oppimäärän mukaisesti.

Sellaiselle oppilaalle, jolle on tehty erityisen tuen päätös, annetaan erityisopetusta hänelle laaditun henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman mukaisesti. Erityisopetukseen sisältyvillä pedagogisilla ratkaisuilla pyritään ensisijaisesti turvaamaan oppilaan oppiminen. Pedagogiset ratkaisut voivat liittyä esimerkiksi opetukseen ja työtapoihin tai valittaviin materiaaleihin ja välineisiin. Nämä vaihtelevat oppimisen tavoitteiden ja sisältöjen sekä oppilaan henkilökohtaisten tarpeiden mukaisesti. Oppilaalla on perusopetuslain mukaan oikeus saada oppimisensa tueksi tukiovetusta ja osa-aikaista erityisopetusta myös osana erityisopetusta. Puolankajärven koululla erityinen tuki annetaan pääasiallisesti pienryhmissä, mutta inklusio on osa koulun toimintakulttuuria. Jokaisella oppilaalla on yleisopetuksen kotiluokka, jolla vahvistetaan kaikkien oppilaiden osallisuutta ja yhteistoimintaa.

Oppimista tukevien erityisopetuksen pedagogisten ratkaisujen lisäksi erityistä tukea saavalla oppilaalla on oikeus myös muuhun tukeen. Tällaista muuta tukea ovat esimerkiksi ohjaus, yksilökohtainen oppilashuolto, tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä erityiset apuvälineet.

7.4.1 Pedagoginen selvitys

Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä opetuksen järjestäjän on tehtävä oppilaasta pedagoginen selvitys. Yhteistyö oppilaan ja huoltajan kanssa on tärkeää sekä tuen tarpeiden selvittämisen että tuen suunnittelun ja onnistuneen toteuttamisen kannalta. Opetuksen järjestäjän päättämä toimielin, viranhaltija tai työntekijä hankkii

- oppilaan opetuksesta vastaavilta opettajilta kirjallisen selvityksen oppilaan oppimisen etenemisestä
- oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa moniammatillisena yhteistyönä tehdyn kirjallisen selvityksen oppilaan saamasta tehostetusta tai erityisestä tuesta ja oppilaan kokonaistilanteesta.

Näiden kahden selvityksen perusteella opetuksen järjestäjä tekee kirjallisen arvion oppilaan erityisen tuen tarpeesta. Selvitysten ja niiden pohjalta laaditun arvion muodostamaa kokonaisuutta kutsutaan pedagogiseksi selvitykseksi.

Kirjallisessa pedagogisessa selvityksessä kuvataan

- oppilaan oppimisen eteneminen
- oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin kokonaistilanne koulun, oppilaan sekä huoltajan näkökulmista
- oppilaan saama tehostettu tai erityinen tuki ja arvio eri tukimuotojen vaikutuksista
- oppilaan vahvuudet ja kiinnostuksen kohteet, oppimisvalmiudet sekä oppimiseen ja koulunkäyntiin liittyvät erityistarpeet
- arvio siitä, millaisilla pedagogisilla, oppimisympäristöön liittyvillä, ohjauksellisilla, oppilashuollollisilla tai muilla tukijärjestelyillä oppilasta voidaan tukea
- arvio erityisen tuen tarpeesta
- arvio ja perustelut sille, tarvitseeko oppilas yhdessä tai useammassa oppiaineessa yksilöllistetyn oppimäärän

Pedagogisen selvityksen laatimisessa hyödynnetään oppilaasta aiemmin laadittua pedagogista arviota ja oppilaan oppimissuunnitelmaa. Jos oppilas on jo saanut erityistä tukea, hyödynnetään aiemmin laadittua pedagogista selvitystä ja HOJKSia. Pedagogisen selvityksen lisäksi erityisen tuen päätöksen valmistelemiseksi tulee tarvittaessa hankkia muita lausuntoja, kuten psykologinen tai lääketieteellinen lausunto tai vastaava sosiaalinen selvitys. Mikäli oppilaalla on kuntoutussuunnitelma tai muita suunnitelmia, myös niitä voidaan hyödyntää huoltajan luvalla.

7.4.2 Erityisen tuen päätös

Erityisen tuen antamiseksi opetuksen järjestäjän tulee tehdä kirjallinen päätös. Ennen erityistä tukea koskevan päätöksen tekemistä opetuksen järjestäjän on kuultava oppilasta ja tämän huoltajaa tai laillista edustajaa. Päätös erityisestä tuesta tehdään hallintolain mukaisesti. Erityisen tuen päätöksessä tulee päättää oppilaan pääsääntöinen opetusryhmä, mahdolliset tulkittamis- ja avustajapalvelut sekä muut tarvittavat palvelut sekä tarvittaessa oppilaan opetuksen poikkeava järjestäminen. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, sillä huoltajat voivat hakea siihen muutosta valittamalla. Päätös on aina perusteltava. Päätöksen perustelut sisältyvät pedagogiseen selvitykseen ja mahdollisiin lausuntoihin.

Yleensä erityisen tuen päätös tehdään, jos todetaan, ettei oppilaan saama tehostettu tuki ole riittänyt. Erityisen tuen päätös voidaan tehdä myös ennen esi- tai perusopetuksen alkamista tai esi- tai perusopetuksen aikana ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että oppilaan opetusta ei vamma, sairauden, kehityksessä viivästymisen tai tunne-elämän häiriön taikka muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten. Jos erityisen tuen päätös tehdään perusopetuksen aikana ilman tehostetun tuen antamista, tulee sen perustua oppilaan tilanteen uudelleen arviointiin esimerkiksi onnettomuuden tai vakavan sairauden seurauksena.

Erityisen tuen tarpeellisuus tulee tarkistaa toisen vuosiluokan jälkeen sekä ennen seitsemännelle vuosiluokalle siirtymistä. Päätös tulee tarkistaa myös aina oppilaan tuen tarpeen muuttuessa sellaisissa asioissa, joista päätetään erityisen tuen päätöksessä. Tarkistamista varten oppilaasta tehdään uusi pedagoginen selvitys. Mikäli tarpeen todetaan jatkuvan, erityisestä tuesta tehdään uusi päätös. Mikäli katsotaan, että oppilas ei enää tarvitse erityistä tukea, tulee tuen lopettamisesta tehdä päätös. Tällöin oppilaalle ryhdytään antamaan tehostettua tukea.

7.4.3 Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma

Erityistä tukea koskevan päätöksen toimeenpanemiseksi oppilaalle on laadittava henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). Suunnitelmasta tulee ilmetä oppilaan erityistä tukea koskevan päätöksen mukaisen opetuksen ja muun tuen antaminen. Kaikki erityistä tukea saavan oppilaan tuki kirjataan HOJKSiin. Se on kirjallinen suunnitelma oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin tavoitteista, sisällöistä, käytettävistä opetusjärjestelyistä, pedagogisista menetelmistä ja oppilaan tarvitsemasta tuesta ja ohjauksesta.

Erityistä tukea varten tehtävä HOJKS perustuu pedagogisessa selvityksessä tuotettuun tietoon ja erityisen tuen päätöksen sisältöön. HOJKSin laatimisessa voidaan hyödyntää oppilaalle osana tehostettua tukea tehtyä oppimissuunnitelmaa. Jos oppilas on jo saanut erityistä tukea, hyödynnetään aiemmin laadittua pedagogista selvitystä ja HOJKSia. Mikäli oppilaalla on kuntoutussuunnitelma tai muita suunnitelmia, niitä voidaan hyödyntää huoltajan luvalla. Oppilaan opettajat laativat suunnitelman yhteistyössä oppilaan ja huoltajan kanssa, ellei siihen ole ilmeistä estettä. Laatimiseen osallistuvat tarvittaessa myös muut asiantuntijat.

Erityistä tukea varten laadittavan HOJKSin tulee sisältää seuraavat tiedot sen mukaan kuin oppilaan opetuksen ja tuen järjestäminen edellyttää:

Oppilaskohtaiset tavoitteet

- oppilaan näkemys tavoitteistaan ja kiinnostuksen kohteistaan
- oppilaan oppimiseen ja koulunkäyntiin liittyvät vahvuudet, oppimisvalmiudet sekä erityistarpeet
- oppilaan oppimiseen, työskentelytaitoihin sekä koulunkäyntiin liittyvät tavoitteet
- oppilaan kehitykseen, kuten sosioemotionaalisiin tai motorisiin taitoihin liittyvät tavoitteet
- oppiaineet ja aineryhmät sekä valinnaiset opinnot, joita oppilas opiskelee sekä oppiaineiden vuosiviikkotuntimäärät

Pedagogiset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- oppilaan tukeen liittyvät ratkaisut, kuten joustavat ryhmittelyt, samanaikaisopetus, opetusmenetelmät, opiskelustrategiat, työskentelytavat ja kommunikointitavat
- oppilaalle annettava tukiopeus ja osa-aikainen erityisopetus
- opiskelun erityiset painoalueet eri oppiaineissa
- oppilaan ohjaukseen liittyvät tavoitteet ja toimenpiteet

Opetuksen järjestäminen

- oppilaan opetuksen järjestäminen muun opetuksen yhteydessä ja/tai erityisluokalla
- muun opetuksen yhteydessä opiskelevalle oppilaalle samanaikaisopetuksena, pienryhmässä tai yksilöopetuksena annettava erityisopetus
- erityisluokalla opiskelevalle oppilaalle nimetty yleisopetuksen yhteistyöluokka ja suunnitelma oppilaan opiskelusta tässä luokassa
- oppilaan koulukuljetusten järjestelyt ja vastuut sekä suunnitelma kuljetusta odottavan oppilaan ohjatusta toiminnasta ja valvonnasta

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- oppilashuollon ja muiden asiantuntijoiden antama tuki ja eri toimijoiden vastuunjako
- erityistä tukea koskevan päätöksen mukaisten tulkittamis- ja avustajapalveluiden, muiden opetuspalveluiden, apuvälineiden ja kuntoutuspalveluiden järjestäminen sekä eri toimijoiden vastuunjako

- yhteistyön toteuttaminen oppilaan ja huoltajan kanssa, huoltajan tarjoama tuki
- oppilaan mahdollinen osallistuminen aamu- ja iltapäivätoimintaan ja kuvaus yhteistyöstä toiminnan järjestäjän kanssa

•

Tuen seuranta ja arviointi

- HOJKSin tavoitteiden toteutumisen seuranta, toimenpiteiden vaikuttavuuden arviointi sekä arviointiajankohdat
- oppilaan ja huoltajan kanssa tehtävä arviointi oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin kokonaistilanteesta sekä oppilaan itsearviointi
- oppimisen arvioinnissa käytettävät menetelmät joiden avulla oppilas voi osoittaa osaamistaan hänelle sopivin tavoin
- HOJKSin tarkistaminen ja sen ajankohta
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet henkilöt

Mikäli oppilas opiskelee yhdessä tai useammassa oppiaineessa yksilöllistetyn oppimäärän mukaan, HOJKSiin kirjataan edellä mainittujen yleisten kohtien lisäksi

- luettelo niistä oppiaineista, joissa oppilaalla on yksilöllistetty oppimäärä
- yksilöllistettyjen oppiaineiden tavoitteet ja keskeiset sisällöt
- yksilöllistettyjen oppimäärien mukaisesti opiskeltavien oppiaineiden arviointi suhteessa HOJKSissa määriteltyihin tavoitteisiin ja sisältöihin

Mikäli oppilas opiskelee toiminta-alueittain, HOJKSiin kirjataan edellä mainittujen yleisten kohtien lisäksi

- toiminta-alueittain opiskelevan oppilaan yksilölliset tavoitteet ja keskeiset sisällöt toiminta-alueittain
- oppilaan edistymisen arviointi suhteessa HOJKSissa hänelle määriteltyihin tavoitteisiin ja sisältöihin toiminta-alueittain (sanallinen arviointi)

Henkilökohtaisessa opetuksen järjestämisestä koskevassa suunnitelmassa ei kuvata oppilaan henkilökohtaisia ominaisuuksia. HOJKSiin voidaan liittää huoltajan antamat yksilöidyt tiedonsiirtoluvat. HOJKS tulee tarkistaa tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran lukuvuodessa, oppilaan tarpeiden mukaiseksi. Sitä muutetaan aina oppilaan tuen tarpeen tai opetuksen tavoitteiden muuttuessa. Jos erityisen tuen antaminen päätetään lopettaa, oppilaalle laaditaan oppimissuunnitelma tehostetun tuen antamiseksi.

7.4.4 Oppiaineen oppimäärän yksilöllistäminen ja opetuksesta vapauttaminen

Opetus järjestetään ottaen huomioon oppilaiden edellytykset ja se voi perustua erilaajuisiin oppimääriin. Ensisijaisena tavoitteena on tukea oppilaan opiskelua siten, että yleisen oppimäärän mukaiset tavoitteet on mahdollista saavuttaa kaikissa oppiaineissa.

Eri oppiaineissa ilmeneviä vaikeuksia voidaan ennaltaehkäistä ja oppimista tukea erilaisilla eriyttämisen keinoilla ja perusopetuslaissa säädetyillä tukimuodoilla. Jos oppilaalle määritellään opiskelun erityiset painoalueet jossakin oppiaineessa, hän voi keskittyä opiskelussa tämän oppiaineen keskeisiin sisältöihin. Tällöin oppilas opiskelee oppiainetta vielä yleisten tavoitteiden mukaisesti ja hänen suorituksensa arvioidaan suhteessa yleiseen oppimäärään. Mikäli edes oppiaineen keskeisiin sisältöihin liittyvien tavoitteiden saavuttaminen hyväksytysti ei tuesta huolimatta ole oppilaalle mahdollista, oppiaineen oppimäärä voidaan yksilöllistää. Esimerkiksi kieli- ja kulttuuritausta, poissaolot, motivaation puute, puutteellinen opiskeluteknikka tai käyttäytymisen haasteet eivät sellaisenaan voi olla syynä oppimäärän yksilöllistämiseen, vaan oppilasta tulee tukea näissä asioissa.

Oppiaineen oppimäärän yksilöllistäminen merkitsee oppilaan oppimiselle asetettavan tavoitetason määrittelemistä hänen edellytystensä mukaiseksi. Tavoitteiden tulee kuitenkin olla oppilaalle riittävän haasteellisia. Oppimäärän yksilöllistämistä määrätään erityisen tuen päätöksessä. Pedagoginen selvitys sisältää erilliset perustelut yksilöllistämiseksi kussakin oppiaineessa. Jokaisen oppiaineen kohdalla arvioidaan erikseen, voiko oppilas opiskella oppiainetta yleisen oppimäärän mukaan vai tuleeko oppiaineen oppimäärä yksilöllistää. Jos yksilöllistettyjen oppiaineiden määrää on tarpeen myöhemmin lisätä tai vähentää, tehdään uusi pedagoginen selvitys ja sen pohjalta uusi erityisen tuen päätös.

Yksilöllistetyn oppimäärän tavoitteet ja sisällöt johdetaan oppiaineen luokka-asteen yleisistä tavoitteista ja sisällöistä, myös alempien luokkien tavoitteita ja sisältöjä voidaan soveltaa. Ne kuvataan riittävän selkeästi ja yksityiskohtaisesti oppilaan HOJKSissa. Tämä on tärkeää, koska oppilaan opetus ja arviointi toteutetaan HOJKSiin kirjatun perusteella kyseisessä oppiaineessa. Oppilaan suorituksia arvioidaan suhteessa HOJKSissa määriteltyihin, hänelle yksilöllisesti asetettuihin tavoitteisiin. Oppilaan opiskelua tuetaan lisäksi erilaisilla pedagogisilla järjestelyillä ja tarvittaessa eri tukimuodoilla. Kunkin oppiaineen opetuksesta vastaava opettaja, tai jos opettajia on useita, opettajat yhdessä, laativat edellä mainitut HOJKSin sisällöt.

Jos oppilas opiskelee yksilöllistetyn oppimäärän mukaan, varustetaan kyseisen oppiaineen numeroarvosana ja sanallinen arvio tähdellä (*) sekä opintojen aikaisessa että päättöarvioinnissa. Todistuksen lisätietoja -kohtaan tulee maininta siitä, että oppilas on opiskellut tähdellä merkityt oppiaineet yksilöllistetyn oppimäärän mukaan. Sanallista arviointia voidaan käyttää numeroarvioinnin sijasta kaikilla vuosiluokilla ja myös päättötodistuksessa.

Oppimäärän yksilöllistäminen on ensisijainen vaihtoehto ennen oppilaan vapauttamista oppimäärän suorittamisesta. Vapauttamiseen oppimäärän opiskelusta tulee olla erityisen painavat syyt ja se perustuu jokaisen oppilaan kohdalla yksilölliseen harkintaan. Vapauttamisesta oppiaineen opiskelusta tehdään hallintopäätös perusopetuslain 18 §:n perusteella. Jos oppilaalla on erityisen tuen päätös, vapauttamisesta päätetään erityisen tuen päätöksessä. Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien oppilaiden oppiaineiden opiskelusta vapauttamisesta on säädetty erityissäännöksissä. Oppilaalle, joka on muutoin kuin tilapäisesti vapautettu jonkin aineen opiskelusta, tulee järjestää vastaavasti muuta opetusta tai ohjattua toimintaa.

Oppiaineen oppimäärien yksilöllistäminen ja oppiaineesta vapauttaminen tehdään yhteistyössä oppilaan ja huoltajan kanssa. Heille tulee selvittää näiden toimenpiteiden vaikutukset jatko-opintoihin.

7.4.5 Pidennetty oppivelvollisuus

Jos perusopetukselle säädettyjä tavoitteita ei lapsen vammaisuuden tai sairauden vuoksi ilmeisesti ole mahdollista saavuttaa yhdeksässä vuodessa, alkaa oppivelvollisuus vuotta perusopetuslaissa säädettyä aikaisemmin. Oppivelvollisuus päättyy, kun perusopetuksen oppimäärä on suoritettu tai kun pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevan oppilaan oppivelvollisuuden alkamisesta on kulunut 11 vuotta. Esiopetus voi pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä oleville oppilaille annettavassa erityisopetuksessa kestää yhden tai kaksi vuotta. Tarkoitus on vahvistaa oppilaan valmiuksia niin, että hän selviytyisi opiskelustaan perusopetuksessa mahdollisimman hyvin.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin kuuluvat vaikeasti vammaiset lapset. Myös vaikea sairaus voi olla syynä pidennettyyn oppivelvollisuuteen. Päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapselle tehdään tällöin myös päätös erityisestä tuesta. Lapselle laaditaan HOJKS esiopetuksen alkaessa. Lapsella on oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna oikeus saada esiopetusta. Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalla lapsella tämä oikeus alkaa sen vuoden syyslukukauden alussa, jolloin lapsi täyttää viisi vuotta. Päätös oppivelvollisuuden pidentämisestä tarvitaan ennen esiopetuksen alkua, jotta oikeus siihen voi toteutua.

Lapsen ohjautuminen riittävän varhain tuen piiriin edellyttää yhteistyötä eri hallintokuntien välillä. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden eri vaihtoehtoista ja valinnan vaikutuksista. Huoltaja päättää, osallistuuko lapsi oppivelvollisuutta edeltävään esiopetukseen. Esiopetuksen kesto ja perusopetuksen aloittaminen tulee suunnitella lapsen edistymisen, tuen tarpeen ja kokonaistilanteen perusteella.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien oppilaiden opetus voidaan järjestää vaihtoehtoisesti kolmella eri tavalla:

- Lapsi aloittaa oppivelvollisuutta edeltävässä esiopetuksessa sinä vuonna, kun hän täyttää viisi vuotta, jatkaa toisen vuoden oppivelvollisuuden suorittamiseen kuuluvassa esiopetuksessa ja aloittaa tämän jälkeen perusopetuksen.
- Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa yhden vuoden, minkä jälkeen hän aloittaa perusopetuksen.
- Lapsi aloittaa pidennettyyn oppivelvollisuuteen kuuluvan esiopetuksen sinä vuonna, kun hän täyttää kuusi vuotta ja opiskelee esiopetuksessa kaksi vuotta. Tällöin lapsi aloittaa perusopetuksen vuotta säädettyä myöhemmin eli sinä vuonna, kun hän täyttää kahdeksan vuotta. Perusopetuksen myöhemmästä aloittamisesta on tehtävä erillinen hallintopäätös.

Oppilaan tarve pidennettyyn oppivelvollisuuteen arvioidaan erityisen tuen päätöksen tarkistamisen yhteydessä. Jos todetaan, ettei oppilas enää kuulu pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin, tehdään päätös pidennetyn oppivelvollisuuden päättämisestä, jonka jälkeen oppilas kuuluu yleisen oppivelvollisuuden piiriin. Tarvittaessa oppilaalle voidaan edelleen antaa erityistä tukea.

7.4.6 Toiminta-alueittain järjestettävä opetus

Vaikeimmin kehitysvammaisten oppilaiden opetus voidaan järjestää oppiainejaon sijasta toiminta-alueittain. Myös muulla tavoin vammaisen tai vakavasti sairaan oppilaan opetus voi olla oppilaan terveydentilaan liittyvistä syistä perusteltua järjestää toiminta-alueittain. Opetuksen järjestämisestä oppiainejaon sijasta toiminta-alueittain päätetään erityisen tuen päätöksessä. Opetus järjestetään toiminta-alueittain vain kun todetaan, ettei oppilas kykene opiskelemaan edes oppiaineiden yksilöllistettyjä oppimääriä. Toiminta-alueet ovat motoriset taidot, kieli ja kommunikaatio, sosiaaliset taidot, päivittäisten toimintojen taidot ja kognitiiviset taidot.

Toiminta-alueittain järjestävän opetuksen tavoitteena on antaa oppilaalle tietoja ja taitoja, joiden avulla hän suoriutuu mahdollisimman itsenäisesti elämässään. Opetuksen suunnittelun lähtökohtana ovat oppilaan vahvuudet. Koulupäivän eri tilanteita hyödynnetään oppimisessa, ja oppimisympäristöä kehitetään toimivaksi ja oppilasta motivoivaksi. Oppilaan yksilölliset tavoitteet ja keskeiset sisällöt sekä oppilaan edistymisen arviointi kuvataan HOJKSissa kullekin toiminta-alueelle. Tavoitteet asetetaan siten, että ne ovat saavutettavissa olevia ja oppilaalle mielekkäitä.

Toiminta-alueet voivat sisältää jonkin yksittäisen oppiaineen tavoitteita ja sisältöjä, jos oppilaalla on vahvuuksia tässä oppiaineessa. Opetuksen toteuttamisessa eri toiminta-alueiden sisältöjä voidaan yhdistää. Toiminta-alueittain järjestetyssä opetuksessa tuetaan oppilaan kokonaiskehitystä sekä edistetään ja ylläpidetään oppilaan toimintakykyä. Opetus suunnitellaan ja toteutetaan yhteistyössä oppilaan ja huoltajan kanssa. Lisäksi tehdään opettajien keskinäistä sekä muun henkilöstön ja eri asiantuntijoiden välistä yhteistyötä.

Motoristen taitojen oppimisen tavoitteena on vahvistaa oppilaan kehon hahmotusta, edistää kokonais- ja hienomotoristen taitojen kehittymistä sekä antaa mahdollisuuksia monipuolisesti harjoitella taitoja arjen eri tilanteissa. Motoristen taitojen opetuksen tulee sisältää motoristen toimintojen suunnittelun ja ohjauksen, tasapainon, koordinaation, rytmin, kestävyuden ja lihasvoiman kehittämiseen liittyviä osa-alueita.

Kommunikaatiotaitojen oppimisen lähtökohtana on vuorovaikutuksen muodostuminen ja sen pohjalle rakentuva kommunikoinnin ymmärtämisen ja tuottamisen harjoittelu. Tavoitteena on, että oppilas on vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa, tulee ymmärretyksi ja ymmärtää itsekin muita ryhmän oppilaita ja aikuisia. Oppilaalle turvataan mahdollisuus käyttää itselleen tarkoituksenmukaisia tapoja kommunikoida. Oppilaalla tulee olla tarvittaessa käytettävissään vaihtoehtoisia kommunikaatiokeinoja. Kielen ja kommunikaation opetus sisältää kielellistä tietoisuutta, ilmaisua, käsite- ja sanavarastoa, viittomien, merkkien, symbolien, kirjainten ja sanojen tunnistamista ja käyttöä sekä ajattelua kehittäviä osa-alueita. Kommunikaatiotaitoja harjoitellaan eri tilanteissa koulupäivän aikana.

Sosiaalisten taitojen oppimisen tavoitteena on oppilaan ryhmässä toimimisen taitojen ja osallisuuden kehittyminen. Opetuksen tulee sisältää erilaisissa ympäristöissä toimimista sekä vuorovaikutus- ja tunnetaitojen harjoittelua tukevia osa-alueita. Oppilaan itsetuntemusta ja oppimismotivaatiota tuetaan luomalla edellytykset onnistumisen kokemuksiin ja vahvistamalla myönteistä sosiaalisen oppimisen ilmapiiriä.

Kognitiivisten taitojen oppimisen tavoitteena on, että oppilas aktivoituu ja oppii käyttämään aistejaan ympäröivän todellisuuden hahmottamiseen. Opetuksen tulee tukea oppimiseen, muistamiseen ja ajattelemiseen liittyvien prosessien kehittymistä. Kognitiivisten taitojen oppimisen tulee sisältää aistien stimulointia ja harjoittamista, valinnan, luokittelun, ongelmanratkaisun ja päätöksenteon sekä syy-seuraussuhteen oppimista edistäviä osa-alueita. Oppimisen tavoitteena on kehittää lukemisen, kirjoittamisen ja matemaattisten taitojen perusvalmiuksia. Oppiaineiden sisällöistä voidaan saada aineistoa kognitiivisten taitojen oppimiseen.

Päivittäisten taitojen oppimisen tavoitteena on lisätä oppilaan aktiivista osallistumista ympäristönsä toimintaan sekä edistää omatoimisuutta ja itsenäistymistä. Opetuksen tulee sisältää terveyttä ja turvallisuutta, arjen taitoja, asumista ja ympäristössä liikkumista sekä vapaa-ajan viettoa käsitteleviä osa-alueita. Päivittäisten taitojen harjoittelu luo mahdollisuuksia motoristen taitojen, kielen ja kommunikaation, tieto- ja viestintäteknologisten taitojen, sosiaalisten sekä kognitiivisten taitojen kehittymiselle ja harjoittelulle. Ne puolestaan vahvistavat päivittäisten taitojen hallintaa. Toiminta-alueittain järjestetyssä opetuksessa arviointi tapahtuu toiminta-alueittain. Arviointi annetaan aina sanallisena. Mikäli jokin toiminta-alue sisältää yksittäisen oppiaineen tavoitteita ja sisältöjä, tämä voidaan kuvata osana sanallista arviointia tai todistuksen liitteessä.

7.5 Perusopetuslaissa säädetyt tukimuodot

7.5.1 Tukiopetus

Oppilaalla, joka on tilapäisesti jäänyt jälkeen opinnoissaan tai muutoin tarvitsee oppimisessaan lyhytaikaista tukea, on oikeus saada tukiopetusta. Tukiopetus tulee aloittaa heti, kun oppimiseen tai koulunkäyntiin liittyvät vaikeudet on havaittu, jotta oppilas ei jäisi pysyvästi jälkeen opinnoissaan. Tukiopetuksella voidaan ehkäistä vaikeuksia ennakolta. Tukiopetusta tulee järjestää suunnitelmallisesti sekä niin usein kuin on tarpeen.

Tukiopetukselle on ominaista yksilöllisesti suunnitellut tehtävät, ajankäyttö ja ohjaus. Tukiopetuksen järjestämisessä tulee käyttää monipuolisia menetelmiä ja materiaaleja, joiden avulla voidaan löytää uusia tapoja lähestyä opittavaa asiaa. Ennakoivassa tukiopetuksessa uusiin opittaviin asioihin perehdytään jo etukäteen. Tukiopetuksella voidaan vastata myös poissaoloista johtuviin tuen tarpeisiin.

Koulutyö tulee suunnitella siten, että jokaisella oppilaalla on tarvittaessa mahdollisuus osallistua tukiopetukseen. Tukiopetusta annetaan joko oppilaan työjärjestyksen mukaisten, sellaisten oppituntien aikana, joihin tuen tarve liittyy, tai oppituntien ulkopuolella. Erilaisia joustavia ryhmittelyjä voidaan käyttää tukiopetuksen toteuttamisessa.

Aloitteen tukiopetuksen antamisesta oppilaalle tekee ensisijaisesti opettaja, sen voi tehdä myös oppilas tai huoltaja. Jokaisen opettajan tehtävänä on seurata oppilaan oppimista ja kasvua sekä mahdollista tuen tarpeen ilmenemistä. Tukiopetusta pyritään järjestämään yhteisymmärryksessä oppilaan ja huoltajan kanssa. Heille annetaan tietoa tukiopetuksen toteuttamistavoista ja merkityksestä oppimiselle ja koulunkäynnille, sekä oppilaan velvollisuudesta osallistua hänelle järjestettyyn tukiopetukseen.

Tukiopetusta voidaan antaa tuen kaikilla tasoilla. Osana pedagogista arviota ja selvitystä arvioidaan oppilaan aikaisemmin saaman tukiopetuksen riittävyys ja vaikutus sekä oppilaan tarpeet tukiopetukseen jatkossa. Oppimissuunnitelmaan ja HOJKSiin kirjataan myös tukiopetuksen tavoitteet ja antaminen.

7.5.2 Osa-aikainen erityisopetus

Oppilaalla, jolla on vaikeuksia oppimisessaan tai koulunkäynnissään, on oikeus saada osa-aikaista erityisopetusta muun opetuksen ohessa. Osa-aikaista erityisopetusta annetaan oppilaille, joilla on esimerkiksi kielellisiä tai matemaattisiin taitoihin liittyviä vaikeuksia, oppimisvaikeuksia yksittäisissä oppiaineissa, vaikeuksia opiskelutaidoissa, vuorovaikutustaidoissa tai koulunkäynnissä. Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteena on vahvistaa oppilaan oppimisedellytyksiä ja ehkäistä oppimisen ja koulunkäynnin vaikeuksia.

Osa-aikaista erityisopetusta annetaan joustavin järjestelyin samanaikaisopetuksena, pienryhmässä tai yksilöopetuksena. Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteet ja sisällöt nivelletään oppilaan saamaan muuhun opetukseen. Osa-aikaisen erityisopetuksen toteuttamista suunnitellaan, sen tarvetta ja vaikutuksia arvioidaan opettajien keskinäisenä yhteistyönä sekä yhdessä oppilaan ja huoltajan kanssa.

Osa-aikaisen erityisopetuksen toteuttamistavoista tiedotetaan oppilaille ja huoltajille. Osa-aikaista erityisopetusta pyritään järjestämään yhteisymmärryksessä oppilaan ja huoltajan kanssa. Heille annetaan tietoa sen merkityksestä oppimiselle ja koulunkäynnille, sekä oppilaan velvollisuudesta osallistua siihen.

Osa-aikaista erityisopetusta annetaan kaikilla tuen tasoilla. Tehostetun tuen aikana osa-aikaisen erityisopetuksen merkitys tukimuotona yleensä vahvistuu. Oppilas voi saada osa-aikaista erityisopetusta myös erityisen tuen aikana ja opiskellessaan erityisluokassa. Osana pedagogista arviota ja selvitystä arvioidaan oppilaan aikaisemmin saaman osa-aikaisen erityisopetuksen riittävyys ja vaikutus sekä oppilaan tarpeet osa-aikaiseen erityisopetukseen jatkossa. Oppimissuunnitelmaan ja HOJKSiin kirjataan myös osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteet ja antaminen.

7.5.3 Opetukseen osallistumisen edellyttämät palvelut ja apuvälineet

Oppilaalla on oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustajapalvelut, muut opetuspalvelut sekä erityiset apuvälineet kaikilla tuen tasoilla. Tarkoituksena on turvata oppilaalle oppimisen ja koulunkäynnin perusedellytykset, esteettömyys ja mahdollisuus vuorovaikutukseen kaikkina koulupäivinä.

Oppilaalle järjestetään tarvittaessa tulkitsemista esimerkiksi kuulovamman tai kielellisen erityisvaikeuden takia. Hän voi tarvita myös puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiokeinoja, kuten erilaisia symbolijärjestelmiä. Viittomakieltä käyttävien oppilaiden kommunikaation tukena voidaan tarvittaessa käyttää viittomakielen tulkkiä tai viittomakielentaitoista avustajaa. Eriasteisesti kuulovammaisten oppilaiden kohdalla tulkkauksen menetelmä saattaa olla myös jokin muu kuin viittomakielen tulkkaus. Oppilaan kielellisen erityisvaikeuden takia käytetään puhevammaisten tulkkiä tai puhetta tukevia ja korvaavia menetelmiä hallitsevaa avustajaa. Myös opettaja voi tukea oppilaita kommunikoinnissa viittomien tai muiden symbolien avulla.

Opettajan tehtävänä on suunnitella, opettaa, antaa tukea sekä arvioida oppilaan ja koko ryhmän oppimista ja työskentelyä. Avustaja ohjaa ja tukee oppilasta päivittäisissä tilanteissa oppimiseen ja

koulunkäyntiin liittyvien tehtävien suorittamisessa opettajan tai muiden tuen ammattihenkilöiden ohjeiden mukaisesti. Opettajat ja avustajat suunnittelevat ja arvioivat työtään yhdessä sekä tarvittaessa muun henkilöstön kanssa. On tärkeää, että työn- ja vastuunjako on selkeä.

Avustajan antama tuki edistää oppilaan itsenäistä selviytymistä ja omatoimisuutta sekä myönteisen itsetunnon kehittymistä. Avustajapalvelun tavoitteena on tukea yksittäistä oppilasta siten, että hän kykenee ottamaan yhä enemmän itse vastuuta oppimisestaan ja koulunkäynnistään. Avustajan antama tuki voidaan suunnata yksittäiselle oppilaalle tai koko opetusryhmälle.

Erytysten apuvälineiden tarve voi liittyä näkemiseen, kuulemiseen, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen. Se voi liittyä myös oppimisen erityistarpeisiin. Tällöin käytetään esimerkiksi erilaisia tietoteknisiä sovelluksia, äänikirjoja, matematiikan havainnollistamisen välineitä tai keskittymistä tukevia apuvälineitä. Oppilaan kanssa työskentelevät perehtyvät riittävästi opetukseen osallistumisen edellyttämien apuvälineiden käyttöön sekä ohjaavat oppilasta ja huoltajaa näiden käytössä yhteistyössä tuen muiden ammattihenkilöiden kanssa. Apuvälineitä käytetään suunnitelmallisesti ja niiden käyttöä ja tarvetta arvioidaan säännöllisesti.

Oppilaan kanssa työskentelevät suunnittelevat yhdessä opetukseen osallistumisen edellyttämien palvelujen ja apuvälineiden käytön eri oppimistilanteissa hyödyntäen tarvittaessa muita asiantuntijoita. Oppilaan tukeminen voi edellyttää erityisosaamista, jota oman koulun henkilöstöllä ei ole riittävästi. Tällöin hyödynnetään esimerkiksi oppimis- ja ohjauskeskusten oppilaille tarjoamia palveluja ja henkilöstölle suunnattua koulutusta ja konsultaatiota.

Opetuksen järjestäjä päättää tulkitsemis- ja avustajapalveluista sekä muista opetuspalveluista ja erityisistä apuvälineistä. Palveluiden ja apuvälineiden tarve ja määrä arvioidaan moniammatillisena yhteistyönä hyödyntäen oppilaan ja huoltajan antamia tietoja ja mahdollisten koulun ulkopuolisten asiantuntijoiden lausuntoja. Tehostettua tukea saavan oppilaan palveluiden ja apuvälineiden tarve arvioidaan pedagogisessa arviossa. Erytystä tukea saavan oppilaan palveluiden ja erityisten apuvälineiden tarve arvioidaan pedagogisessa selvityksessä ja niistä päätetään erityisen tuen päätöksessä. Yleistä ja tehostettua tukea saavalle oppilaalle mahdollisista palveluista ja erityisistä apuvälineistä tehdään hallintopäätös. Palveluiden ja apuvälineiden käyttö kuvataan oppimissuunnitelmassa tai HOJKSissa.

7.6 Paikallisesti päätettävät asiat

Inklusio tarkoittaa sitä, että kaikki oppilaat käyvät koulua yhdessä, yhteinen opetus on järjestetty oppilaiden yksilöllisten edellytysten mukaisesti ja jokainen - niin oppilas kuin henkilökunnan jäsenkin - tuntee olevansa hyväksytty ja arvostettu koulu yhteisössä. Inklusio ei siis ole tietty saavutettu tila, vaan se on jatkuvaa oppimisen ja osallistumisen esteiden purkamista koulussa ja koko yhteiskunnassa.

Opetusta järjestettäessä selvitetään aina ensin lähikoulun mahdollisuudet erityistä tukea tarvitsevan oppilaan opettamiseen. Tällöin arvioidaan myös koulun tarvitsemat resurssit ja tukitoimet, joita menestyksellinen opetus oppilaan oppimisen edistämiseksi edellyttää. Jos tilanearvio osoittaa, että oppilaan tuen tarve on erityisen vaativa, niin ettei opetusta voida järjestää lähikoulussa, opetus tulee järjestää siellä, missä se voidaan toteuttaa oppilaan edun mukaisesti. Oppilas saa tarvitsemansa palvelun oikea-aikaisesti, riittävänä, oikeassa paikassa sopivan asiantuntijan toimesta. Kaikki koulussa toimivat ammattihenkilöt ovat vastuullisia ja perustehtävänsä mukaisesti eri tavoin osallisia siitä, että kaikki oppilaat ovat tarvitsemansa tuen.

Monijäsenisen tiimin jäseniä erottaa usein erilainen koulutus ja sen myötä erilainen teoriapohja, erilainen ammattisanasto, erilaiset työkäytännöt, erilainen työkuulttuuri ja siihen liittyvät menettelytavat, erilainen lainsäädäntö sekä erilaiset työsuhteen ehdot. Mutta heitä yhdistävät yhteinen päämäärä ja tavoite: lapsen auttaminen ja hyvinvointi.

Varhaisella tukemisella tarkoitetaan tuen tarjoamista lapsen varhaisvuosina. Lisäksi varhaisella tukemisella viitataan tuen tarjoamiseen mahdollisimman nopeasti ongelmien ilmaannuttua missä vaiheessa lapsen tai nuoren koulupolkua tahansa. Kunnassa luodaan esi- ja perusopetukseen opetuksellisia rakenteita, toimintamuotoja ja menetelmiä, jotka takaavat riittävän, täsmällisen ja oikea-aikaisen tuen oppilaalle mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tukeminen perustuu usein lasta tai nuorta lähellä olevien henkilöiden huoleen. Tuen tarpeen varhainen havaitseminen ja varhainen tuki ovat keskeisiä ehkäistessä ongelmien syvenemistä ja pitkäaikaisvaikutuksia.

Huolen tunnistaminen ja puheeksi ottaminen:

1. Ota huoli puheeksi oppilaan ja **huoltajien** kanssa.
2. Jaa huolesi, älä jää yksin.
3. Sovittu henkilö vie asiaa eteenpäin.
4. Seurantapalaverit ja prosessin päätös.

Huoltajien säännöllinen tiedottaminen, tarpeellisten lupien kysyminen, aktiivinen osallistuminen ja vuorovaikutus lisäävät keskinäistä luottamusta ja viime kädessä oppilaan hyvinvointia ja osallisuutta.

Lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, on taattava oikeus vapaasti ilmaista ne kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Lapselle on annettava erityisesti mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa tai hallinnollisissa toimissa. Vastuu on kuitenkin päätöksistä viime kädessä aikuisella.

Toiminta ja yhteistyö nivelvaiheissa

Opetuksen järjestäjän on salassapitosäännösten estämättä viipymättä toimitettava oppilaan opetuksen järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot uudelle opetuksen järjestäjälle. Vastaavat tiedot voidaan antaa myös uuden opetuksen järjestäjän pyynnöstä.

Varhaiskasvatuksesta siirtyminen esiopetukseen on ensimmäinen tärkeä siirtymävaihe. Puolangan kunnan ja sosiaali- ja terveystoimen yhteistyöryhmänä toimii perhepalveluverkosto. Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen siirtymäkäytännöt ovat Puolangan kunnan esiopetussuunnitelmassa.

Keväisin järjestetään siirtopalaveri koululla. **Varhaiskasvatuksen opettaja** tulee huoltajien suostumuksella siirtämään tietoja tulevista koululaisista. Puolangalla toteutetaan Turun mallin mukainen lasten kouluvalmiuksia kartoittava ryhmäarvio. Tämä tehdään jo heti esiopetusvuoden syksyllä, jotta lapsia voidaan tukea jo esiopetusvuoden aikana. Lapset, joista on huolta, pyritään huoltajien suostumuksella ohjaamaan jatkotutkimuksiin perheneuvolan psykologille.

Kouluun ilmoittautumispäivänä huoltajat pääsevät yhdessä lasten kanssa kiertelemään koulussa. Vanhempainillassa kerrotaan yhteisistä asioista ja silloin on mahdollisuus nähdä myös tuleva luokanopettaja. Tuleville ensimmäisen luokan oppilaille kummioppilaat ovat tärkeitä: ne nimetään kouluun tutustumispäivänä. Kummioppilaat ovat mukana esittelemässä koulun tiloja, kertomassa koulun säännöistä ja käytännöistä.

Tärkeä nivelvaihe on myös siirtyminen yläkouluun **6. luokalla**. Siirtopalaverissa luokanopettaja kertoo huoltajien kirjallisella suostumuksella oppilashuoltoryhmän jäsenille tietoa tulevista oppilaista. Opetuksen kannalta välttämättömät tiedot välitetään joka tapauksessa. Peruskoulun jälkeen oppilaita koskevat asiakirjat siirretään oppilasaktiin, jonka ylläpidosta vastaa kanslisti.

Siirtymävaiheissa on tärkeää, että oppilaat pääsevät tutustumaan tuleviin tiloihin ja henkilöihin. Tulevat yläkoululaiset käyvät myös tutustumassa yläkouluun. Siirtopalaverissa pohditaan oppilaan koulunkäynnin tuen tarvetta. Yläkouluikäisillä vastaavasti tukioppilaat auttavat tulevia yläkoululaisia siirtymävaiheessa järjestämällä ohjelmaa ja tukemalla oppilaiden ryhmäytymistä.

Perusopetuksen jälkeen nuorilla on tärkeä siirtymävaihe toisen asteen koulutukseen. Opinto-ohjaaja on tärkeä tuki jatkosuunnitelmissa. Siirtopalaveri tässä vaiheessa on erityisen tärkeä nuoren syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Mahdollisiin tuleviin opiskelupaikkoihin tutustutaan peruskoulun aikana. Perusopetuksen päättäneet oppilaat voivat saada kesäaikaan jälkiohjausta opinto-ohjaajalta, mikäli ovat jääneet yhteishaussa ilman opiskelupaikkaa.

Suunnitelmallinen seulonta tuen järjestämiseksi

Oppilaiden oppimisen ja koulunkäynnin tuen tarpeiden seuranta tehdään suunnitelmallisesti. Yleisesti tilastoilla seurataan tehostetun ja erityisen tuen tarpeessa olevien lasten määrää ja tukimuotoja. Erityisopettajat päivittävät ja välittävät tarvittavat tiedot oppilaan opettajille. Alakoulussa vuosittain pyritään tekemään sanelukirjoitukset ja luetun ymmärtämisen testit (esim. ALLU). Lisäksi tarvittaessa seulotaan lukunopeutta ja matematiikan keskeisiä oppisisältöjä (esim. MAKEKO). Yläkoulussa 9. luokkalaiset osallistuvat 9. luokan keväällä Niilo Mäki Instituutin Lukemisen ja kirjoittamisen seulatestiin, joka on suunnattu nuorille ja aikuisille. Seulon perusteella voidaan tehdä myös tarkempi lisättestaus. Tuloksia hyödynnetään myös nivelvaiheessa ammatti- ja lukiokoulutukseen sekä ajokorttien teoriakoejärjestelyissä. Myös 7. ja 8. luokalle tehdään tarvittaessa lukiseuloja (esim. SCRIBEO) ja -testejä.

Yläkoulussa syksyisin oppilaat tekevät matemaattiset lähtötasotestit (esim. MAKEKO, KTLT). Tarvittaessa tehdään syventäviä yksilötestejä oppilaan tarpeet huomioiden. Opettajat arvioivat säännöllisesti kokein oppilaan osaamis- ja taitotasoa ja ovat heti yhteydessä erityisopettajaan tuen tarpeen ilmetessä. Tuen muotoja suunnitellaan yhteistyössä oppilaan, opettajien ja huoltajien kanssa. Oppilasta ohjataan ja kannustetaan itsearviointiin, tunnistamaan omia vahvuuksiaan ja kehittämään osa-alueita, jotka ovat hänelle haastavia. Monialaisessa opiskeluhoitotyössä arvioidaan oppilaiden tukea kokonaisvaltaisesti. Mieliäla- ja kiusaamiskyselyjä tehdään suunnitelmallisesti tietyin väliajoin, ja tarvittaessa kysely toteutetaan heti huolen herätessä. KiVa-tiimit toimivat aktiivisesti ja kiusaamiskyselyt vahvistavat toimintaa.

Yleisen tuen käytänteitä

Yleinen tuki kuuluu kaikille oppilaille. Puolankajärven koulussa yleisen tuen oppimissuunnitelma laaditaan tarvittaessa perustuen opettajien antamaan pedagogiseen arvioon. Tarvittaessa yleisen tuen oppimissuunnitelmaan voidaan kirjata oppilaan saamat yleiset tukitoimet. Yleinen tuki on tarkoitettu muun muassa lahjakkaille oppilaille ja nopeutetusti opiskeleville. Tukiopetus on ensisijainen tukimuoto silloin, kun oppilaalla havaitaan vaikeuksia oppimisen ja koulunkäynnin suhteen. Se on osa varhaista tukea. Tukiopetus voi olla lyhytaikaista tukea tai sitä voidaan tarjota oppilaalle esimerkiksi jaksottaisesti. Sitä voidaan järjestää kerralla yhdelle oppilaalle tai pienelle ryhmälle. Tukiopetuksen muotoja voivat olla muun muassa läksykerho, kiinteät tukiopetustunnit, yksilöopetus, ennakoiva tukiopetus tai samanaikaisopetus. Olennaista on oppilaan yksilöllinen ohjaaminen ja opetuksen eriyttäminen. Tukiopetus voi sisältää sekä oppiainetta koskevaa tukemista että koulunkäynnin ohjaamista (esimerkiksi läksyjentekoa, lukutekniikkaa, oppimisstrategioita ja opiskelutaitoja). Erityistä huomiota tulee kiinnittää työtapoihin ja oppimateriaaleihin.

Aloitteen tukiopetuksen antamisesta oppilaalle tekee oppilas, opettaja tai huoltaja. Huoltajalle ilmoitetaan tarvittaessa oppilaan tukiopetuksen tarpeesta ja sen järjestämisestä. Mikäli oppilas kieltäytyy tukiopetuksesta, pyritään selventämään oppilaalle ja huoltajille, miksi tukiopetus on tarpeellista ja miten tarjotun tuen vastaanottamatta jättäminen saattaa vaikuttaa opintomenestykseen.

Tukiopetusta voi antaa oppilaan oma opettaja, toinen opettaja tai erityisopettaja. Sitä voidaan järjestää varsinaisen kouluajan ulkopuolella tai koulupäivän aikana. Opettaja kirjaa tukiopetuksen antamisajankohdan, sisällön ja osallistujat. Kirkonkylän oppilaille tukiopetus pyritään järjestämään

kiinteinä tukiovetustunteina kouluajan ulkopuolella ja kyyditysoppilaille koulupäivän aikana niin ettei se aiheuta jälkeen jäämistä toisissa oppiaineissa. Tukiovetuksen järjestämisen mahdollisuus pyritään huomioimaan jo lukujärjestyttä laadittaessa. Näin varmistetaan, että tukiovetusta on käytännössä mahdollista järjestää riittävän usein. Kiinteä tukiovetustunti mahdollistaa oppilaalle tukiovetukseen osallistumisen ilman erillistä lupaa. Sama sovittu säännöllinen aika on kaikkien oppilaiden tiedossa ja sinne voi tulla oppilas, joka kokee, että tarvitsee tukea. Wilma-ohjelma mahdollistaa tukiovetusajoista tiedottamisen oppilaille ja huoltajille. Näin huoltajien on mahdollista seurata oman lapsensa osallistumista tukiovetukseen ja muistuttaa häntä siitä. Kaikista tukiovetuksista on opettajainhuoneessa seurantalista.

Tukiovetuksen muotoja

- Ennakoiva tukiovetus eli uudet asiat opetetaan etukäteen
- Tukiovetus ennen koetta - kerrataan koalueen asiat
- Kokeen jälkeen käydään vaikeat kohdat yhdessä läpi
- Yksittäisiä tunteja silloin tällöin tarvittaessa (esimerkiksi vaikea osa-alue tai poissaolojen jälkeen)

Oppilaalla, jolla on vaikeuksia oppimisessaan tai koulunkäynnissään, on oikeus saada osa-aikaista erityisopetusta muun opetuksen ohessa. Osa-aikaisella erityisopetuksella voidaan parantaa oppilaan oppimisedellytyksiä ja ehkäistä oppimisen eri alueisiin liittyvien ongelmien kasvua.

Osa-aikaiseen erityisopetukseen osallistuvat Puolangalla esimerkiksi oppilaat, joilla on

1) oppimisvaikeuksia:

- lukemisen (teknisen lukemisen ja luetun ymmärtämisen) sekä kirjoittamisen vaikeuksia
- matemaattisiin taitoihin liittyviä vaikeuksia
- kielellisiä vaikeuksia (vieraat kielet tai suomi toisena kielenä)
- puheeseen liittyviä äännevirheitä
- tarvetta tehostettuun tukeen (oppimissuunnitelma)
- tarvetta erityiseen tukeen (HOJKS tai asiantuntijan lausunto),

2) vaikeuksia opiskelutaidoissa:

- keskittymisvaikeudet
- motivaation puutetta
- alisuoriutumista
- kehittämistä opiskeluteknikassa tai opiskelutyylyissä,

3) vaikeuksia sosiaalisissa taidoissa:

- vaikeuksia tunne-elämän säätelyssä
- haastavaa käyttäytymistä (työrauhan häiriöt)
- syrjäänvetäytymistä
- osallisuutta kiusaamiseen,

4) joustavia opetusjärjestelyjä (kesken lukuvuoden muuttaneille, maahanmuuttajille, äkillisiä elämänmuutoksia kokeneille tai koulusta poissa olleille),

5) mahdollista tarjota lahjakkuuden vuoksi lisähaasteita,

6) satunnaista tarvetta osa-aikaiseen erityisopetukseen (kokeiden valvonnan, poissaolojen, tekemättömien läksyjen tai tukiovetuksen vuoksi) tai

7) muita vaikeuksia koulunkäynnissä.

Osa-aikaista erityisopetusta annetaan joustavin järjestelyin samanaikaisopetuksena, pienryhmässä tai yksilöopetuksena. Osa-aikaisen erityisopetuksen tavoitteet ja sisällöt nivelletään oppilaan saamaan muuhun opetukseen. Osa-aikainen erityisopetus suunnitellaan ja oppilaan oppimista arvioidaan opettajien yhteistyönä. Osa-aikaista erityisopetusta voidaan antaa kaikilla tuen tasoilla. Osa-aikainen erityisopettaja pitää oppitunteja koko ikäryhmille sovitusti (esimerkiksi sanelukirjoitukset). Asioiden kirjaaminen ja säilyttäminen kuuluvat osa-aikaisen erityisopettajan työhön yhteistyössä luokanopettajien ja -valvojen kanssa.

Puolangalla joustavia opetusjärjestelyjä osa-aikaisen erityisopetuksen lisäksi ovat VSOP, eli vuosiluokkiin sitomaton opetus äidinkielessä ja matematiikassa, vuosiluokilla 1. - 2. sekä samanaikaisopetus. Oppilaan tukeminen on siis palvelua, joka ei ole aikaan eikä paikkaan sidottu. Varhainen tukeminen sekä yleisen, tehostetun ja erityisen tuen tarjoaminen mahdollistuu entistä tehokkaammin ja säännöllisemmin VSOP -opetuksen ja samanaikaisopetuksen myötä. Koulunkäyntiohjaajien tuki on myös joustavaa. Ohjaajilla on kiinteät oppitunnit ja sen jälkeen ohjaajia voi varata ajanvarausperiaatteella.

Osa-aikaisessa erityisopetuksessa

- on mahdollisuus etsiä oppilaalle sopivat tuen muodot ja tukikeinot
- erityisopettaja vastaa siitä, että oppilasmäärä oppitunneilla ei ole liian suuri eikä opiskeltavia asioita ole liikaa yhtä aikaa (sovitaan yhteistyössä opettajien kanssa)
- haasteena on tuen suunnitelmallisuus, säännöllisyys ja jatkuvuus, koska oppilaat vaihtuvat nopeastikin eri tuen tarpeiden mukaan ja akuutit tilanteet muuttavat suunnitelmia
- oppilaat ja oppimistavoitteet osa-aikainen erityisopettaja kirjaa opettajan kalenteriin (tilastointi) ja tiedottaa rehtoria tulevista tuen tarpeista (esimerkiksi puheoppilaat)
- ennen osa-aikaisen erityisopettajan tukea on kokeiltu luokanopettajan / aineenopettajan antama tuki (yhteistyöpyyntö osa-aikaiselle erityisopettajalle)
- konsultointi
- erityisopettaja huolehtii siitä, että uusilla opettajilla on tarvittava tieto oppilaiden tuen tarpeista (lyhyissä sijaisuuksissa luokanopettaja tai kyseisen oppiaineen opettaja tiedottaa sijaista oppilaiden tuen tarpeista)

Osa-aikaisen erityisopetuksen suunnittelu

- siirtopalaverit nivelvaiheissa (kevällä) takaavat tuen jatkuvuuden
- moniammatillinen yhteistyö (asiantuntijoiden lausunnot ja arviot)
- koko ikäryhmän säännölliset seulonnat (esimerkiksi kouluvalmiustesti, LUKI- testit ja Makeko-testi) sekä yksilötestit
- pedagoginen asiantuntijuus eli lasta opettavan opettajan havainnot ja oppilastuntemus
- huoltajien ja oppilaan toiveet
- riittävien resurssien varaaminen ja tukimuotojen tehokas hyödyntäminen
- laadukkaat ja päivitettyt oppimisvälineet ja -materiaalit

Osa-aikaisen erityisopettajan lukujärjestyksen laatiminen

- erityisopettajan lukujärjestyksen suunnittelun perustana on koko perusopetuksen lukujärjestykset (suunnittelu syksyllä)
- erityisopettajan esitykset (asiantuntijoiden tiedon, oppilasta koskevien lausuntojen, seulontojen ja testien sekä havaintojen perusteella)
- rehtorin kokonaisnäkemys resurssien jaosta (tuntimäärä, ohjaajien määrä yms.)
- huoltajien ja oppilaan toiveet
-

Lukujärjestyksessä vaihtelevuutta

Painopisteet osa-aikaisessa erityisopetuksessa

- oppilaan kanssa tehtävä perustyö
- alkuopetusikäiset (varhainen tukeminen esimerkiksi lukemisen ja kirjoittamisen opetus)
- erityisen tuen lapset, joilla erityisen tuen hallinnollinen päätös (HOJKS yksilöllistetty oppimäärä) - oppilas voi olla myös omassa ikäryhmässä kyseisen oppiaineen tunneilla
- moniammatillisten asiantuntijoiden suosituksesta tulevat lapset
- lapset, joilla tehostetun tuen tarve (oppimissuunnitelma)
- lapset, jotka tulevat esiin seulunnoissa (LUKI ja matematiikka)
- lapset, joilla on vaikeuksia toimia isossa ryhmässä
- erityistarpeet esimerkiksi puheopetus
- vuosiluokilla 7-9 painopiste on matematiikan ja kielten opiskelussa sekä oppimis- ja sopeutumisvaikeuksista selviämisessä
- Osa-aikaisen erityisopetuksen avulla voidaan vahvistaa oppimiseen tarvittavia perustaitoja. Oppilaan oppimisen vaikeuksiin vaikuttavia tekijöitä tulee arvioida ja oppilaan tulee saada tarvitessaan osa-aikaista erityisopetusta. Osa-aikaisen tuen tarve on yleisessä tuessa tilapäistä ja lyhytaikaista.

Osa-aikaisen opetuksen oppilas opiskelee pääasiassa oman luokkaryhmänsä mukana ja saa erityisopetusta vain osalla viikkotunneistaan. Opetustuokion kesto vaihtelee opetettavan asian ja oppilaan jaksamisen mukaan eikä se ole sidottu luokka-asterajoihin. Joskus erityisopetustuokioiden järjestetään jaksoina.

Erityisopettajalla on mahdollisuus perehtyä yksilöllisesti oppilaan ongelmiin ja tarjota tukea sekä yksittäisten oppiaineiden oppimisessa että oppimaan oppimisessa. Samalla pyritään tukemaan oppilaan itsetuntemuksen ja itsetunnon kehittymistä ja lisäämään oppimisen iloa. Osa-aikaisella erityisopetuksella pyritään reagoimaan suunnitelmallisesti ja joustavasti äkillisiin oppimisen ja koulunkäynnin ongelmatilanteisiin.

Erityisopettaja toimii yhteistyössä koulumme muiden opettajien kanssa. Puolankajärven koulun tukitoimenpiteinä yleisessä tuessa käytetään pedagogista keskustelua ja havainnointia oppilaiden ja opettajien kesken, yhteisiä oppiaineen kokeita, tukiopetusta ja osa-aikaista erityisopetusta. Erityisopettajan / erityisluokanopettajan kanssa tehtävä tiivis yhteistyö luo mahdollisuudet joustavuuteen.

Opinto-ohjaaja tekee oppilaille yksilö- ja ryhmähaastattelut. Jatko-opintoihin liittyviä vierailuja järjestetään eri oppilaitoksiin sekä vierailijoita eri oppilaitoksista omalle koululle. Lasten ja nuorten psyykkistä tukemista auttaa LANU -työryhmä (lasten ja nuorten mielenterveyspalvelut).

Tehostetun tuen käytänteitä

Ennen tehostetun tuen aloittamista, osana pedagogista arviota, arvioidaan yleisen tuen aikana annetun tukiopetuksen riittävyys ja vaikutus sekä tukiopetuksen tarve jatkossa. Tehostetun tuen alkaessa tehtävään oppimissuunnitelmaan kirjataan oppilaan tarvitsema tukiopetus, sen tavoitteet ja järjestäminen. Tukimuotoja voivat olla muun muassa säännöllisesti sovitut tukiopetusajat tai samanaikaisopetus yksin tai pienessä ryhmässä.

Tehostetun tuen aikana osa-aikaisen erityisopetuksen merkitys tukimuotona yleensä vahvistuu. Oppimissuunnitelma on laadittava, ellei siihen ole ilmeistä estettä, yhteistyössä oppilaan ja huoltajan sekä tarvittaessa oppilaan muun laillisen edustajan kanssa.

Tehostettu tuki otetaan käyttöön, kun yleinen tuki ei riitä, tai kun oppilas tarvitsee säännöllistä tukea, samanaikaisesti useita tukimuotoja tai pitkäaikaista tukea. Tukimuotojen varhainen ja suunnitelmallinen käyttö tukee oppilasta yksilöllisten tarpeiden ja hänen kehitystasonsa mukaisesti.

Puolankajärven koulussa arvioidaan oppilaan tehostetun tuen tarvetta säännöllisesti yhteistyössä kodin ja koulun välillä. Oppimissuunnitelmaa päivitetään tarvittaessa. Palaveriinkin pyydetään pedagoginen arviointi opettajilta. Oppiaineen eriyttäminen, samanaikaisopetus, jossa erityisopettaja opettaa lahjakkaita ja oma opettaja käy tehostetusti perusasioita läpi tai päinvastoin, sekä joustavat ryhmittelyt tukevat tehostettua tukea tarvitsevaa oppilasta.

Erityisen tuen järjestäminen

Ennen erityisen tuen päätöstä, osana pedagogista selvitystä, arvioidaan tehostetun tuen aikana annetun tukiopetuksen riittävyys ja vaikutus sekä tukiopetuksen tarve jatkossa. Erityisen tuen alkaessa oppilaan tarvitsema tukiopetus, sen tavoitteet ja järjestäminen kirjataan HOJKS:aan. Tukiopetusta annetaan tarvittaessa, ja se on laaja-alaista ja monipuolista.

Oppilas voi saada osa-aikaista erityisopetusta myös erityisen tuen aikana riippumatta siitä opiskeleeko hän yleisopetuksen ryhmässä tai pienryhmässä. Oppilaan aiemmin saaman osa-aikaisen erityisopetuksen riittävyys ja vaikutus sekä tarve osa-aikaiseen erityisopetukseen arvioidaan osana pedagogista selvitystä. Oppilaan tarvitsema osa-aikainen erityisopetus, sen tavoitteet ja järjestäminen kirjataan HOJKS:aan.

Erityisen tuen tarpeessa olevan oppilaan kohdalla mukaan tulee eriyttäminen, esimerkiksi oppilaalle laaditaan yksilöllinen koe maantieteestä, jossa karttaan lisätään värejä tai tehtävämäärä on pelkistetympi. Kielten kokeessa opeteltavien sanojen määrä on rajatumpi. Oppilaalle lisätään oppilaanohjausta. Opettajien pedagogiset selvitykset ovat käytössä erityisen tuen tarpeessa olevan oppilaan sijoittumisessa osa-aikaiseen tai kokoaikaiseen erityisopetukseen.

Yhteistyö oppilaan ja huoltajien kanssa

- suora yhteydenpito eri tavoin
- vanhempainillat ja vanhempainvartit sovitusti (kuitenkin aina siirtymävaiheissa)
- tiedottaminen oppilaan tilanteesta (esimerkiksi testit ja seulonnat) huoltajille ja edelleen huoltajien toiveiden mukaisesti eteenpäin
- neuvoja ja ohjeita kotiin oppilaan tukemiseen
- moniammatillinen yhteistyö -oppilahuoltoryhmä
- palaverit – huoltajilta luvat ja sama tieto siirtyy sovitusti kaikille
- oppilaan ja huoltajien vastuu ja osallisuus

Erityisen tuen antamiseksi opetuksen järjestäjän tulee tehdä kirjallinen päätös, jota tarkistetaan ainakin toisen vuosiluokan jälkeen sekä ennen seitsemännelle vuosiluokalle siirtymistä. Päätös tehdään hallintolain mukaisesti. Oppilaan oikeusturvan ja opetuksen järjestämisen kannalta merkittävät asiat päätetään erityistä tukea koskevassa päätöksessä. Erityisen tuen päätöksessä tulee päättää oppilaan pääsääntöinen opetusryhmä, mahdolliset tulkitsemis- ja avustajapalvelut sekä muut tarvittavat palvelut sekä tarvittaessa oppilaan opetuksen poikkeava järjestäminen. Oppimäärän yksilöllistäminen edellyttää erityisen tuen päätöstä.

Erityisopetuksessa yhteistyö oppilaan ja huoltajien kanssa on tiivistä ja säännöllistä. Huoltajille ilmoitetaan sovitusti oppilaan koulunkäynnistä ja tuen riittävydestä. Yhteistyö oppilaan ja huoltajien kanssa perustuu avoimuuteen ja luottamukselliseen vuorovaikutukseen. Säännölliset palaverit ovat keskeinen yhteistyön muoto. Yhteydenpidon tavat ja ajat sovitaan aina yhdessä huoltajien kanssa. Luvat tiedonsiirtoon pyydetään huoltajilta. Oppilaan opetuksen asianmukaisen järjestämisen edellyttämät välttämättömät tiedot on lupa siirtää.

Sivistysjohtaja tekee tai muuttaa erityisen tuen hallintopäätöstä rehtorin ja moniammatillisen oppilashuollon esityksestä. Aina ensin kuullaan oppilasta ja huoltajia sekä tehdään pedagoginen selvitys. Asia on otettu esille myös moniammatillisessa oppilashuoltoryhmässä.

Rehtori vastaa erityisopetuksen kokonaisuuden organisoinnista ja riittävien resurssien järjestämisestä erityisopetukseen. Erityisopettajat ja erityisluokanopettajat ovat vastuussa erityisopetuksen pedagogisen käytännön suunnittelusta, toteutuksesta ja arvioinnista yhdessä luokanopettajien, luokanvalvojen ja aineenopettajien kanssa sekä muiden asiantuntijoiden kanssa. Tulkitsemis- ja avustajapalvelut ovat oppilaan oikeus tarvittaessa. Lapsella on oikeus kuntouttavaan tukeen ja tarvittaviin apuvälineisiin.

Yksilöllistämispäätös on perusteltu, jos koulun tukitoimien jälkeenkin todetaan seuraavaa:

- yleisen oppimäärän mukaisten tavoitteiden saavuttaminen on vaikeaa
- koenumerot kyseessä olevassa oppiaineessa ovat erittäin heikkoja
- oppiaineen arvosana on 4 tai 5 (jos käytössä on numeroarviointi)
- opettaja ja/tai erityisopettaja on todennut oppilaalla olevan laaja-alaiset vaikeudet, jotka eivät korjaannu esimerkiksi tukiovetuksen avulla (näyttönä kokeet ja testit)
- yleinen ja tehostettu tuki on kokeiltu
- heikko koulumenestys ei johdu oppilaan motivaation puutteesta, puutteellisesta opiskelutekniikasta tai poissaoloista
- yksilöllistämisen tarve on todennettu asiantuntijalausunnon tai selvityksen kautta

Vaikean elämäntilanteen aiheuttama vaikutus oppimistuloksissa on arvioitava, jolloin tarvittaessa on harkittava määräaikaista yksilöllistämistä. Yksilöllistämispäätöksissä on huomioitava oppilaan kehitysprosessi ja annettava aikaa taitojen kypsymiselle. Vuosiluokan kertaaminen antaa lapselle aikaa kypsyä. Oppimisen ongelmiin pitäisi kuitenkin voida puuttua mahdollisimman varhain ja estää negatiivisten kokemusten kertyminen sekä syrjäytymiskehitys. Koulutulokkaiden ja maahanmuuttajalasten kohdalla noudatetaan samoja yksilöllistämisen kriteerejä.

Erityisen tuen päätös voidaan tehdä jo ennen esi- tai perusopetuksen alkamista taikka esi- ja perusopetuksen aikana ilman sitä edeltävää pedagogista selvitystä ja oppimisen tehostetun tuen antamista, jos psykologisen tai lääketieteellisen arvion perusteella ilmenee, että oppilaan opetusta ei vamma, sairauden, kehityksessä viivästymisen tai tunne-elämän häiriön taikka muun vastaavan erityisen syyn vuoksi voida antaa muuten.

HOJKS on kirjallinen suunnitelma josta käy ilmi

- oppilaan oppimisen ja koulunkäynnin tavoitteet ja sisällöt
- opetusjärjestelyt
- pedagogiset menetelmät
- oppilaan tarvitseman tuki ja ohjaus

HOJKS -suunnitelman laadinta

Vuosiluokilla 1-9 henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman laatimiseen osallistuvat tarvittaessa:

- lastentarhanopettaja / erityisopettaja / erityisluokanopettaja vastaa HOJKSien laatimisesta, seurannasta ja säilyttämisestä
- laadinnassa ovat mukana erikseen sovitusti muita opetuksen kannalta keskeisiä henkilöitä
- erityisopettaja / erityisluokanopettaja / luokanvalvoja / luokanopettaja kutsuu palaverin koolle ja toimii puheenjohtajana sekä kirjaa asiat HOJKSiin ja huolehtii asiakirjan säilyttämisestä ja seurannasta
- oppilaan huoltaja(t)
- oppilas itse

Tarvittaessa vuosiluokilla 1-9 HOJKS:n laatimiseen pyydetään mukaan moniammatillisen verkoston henkilöstöä oppilaan erityistarpeiden mukaisesti ja huoltajan kirjallisella suostumuksella.

Kokoonkutsuja pyytää kaikilta oppilasta opettavilta opettajilta kirjallisen arvion oppilaan opiskelusta seurantalaveria varten ja tekee niistä yhteenvedon liitettäväksi HOJKS- asiakirjaan.

Henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman purku edellyttää huolellista suunnittelua ja arviointia. Ennen purkupäätöstä järjestetään oppilaalle kokeilujakso yleisopetukseen ja arvioidaan sen onnistuminen. Purkupäätösten valmisteluvaiheessa opettajat suunnittelevat riittävät tukitoimenpiteet ja opetusjärjestelyt jatkoon (tehostettu tuki ja oppimissuunnitelma). Muutokseen tarvitaan uusi erityisen tuen hallinnollinen päätös. Sitä ennen on kuultava oppilasta ja huoltajia sekä tehtävä pedagoginen selvitys muuttuneesta kokonaistilanteesta. Huoltajat sitoutuvat allekirjoituksillaan muutokseen. Oppilashuoltoryhmän asiantuntijoiden mielipiteet ovat tärkeitä. Tarvittaessa pyydetään asiantuntijan lausunto päätöksen tueksi.

Olemassa olevia asiantuntijalausuntoja voidaan hyödyntää tuen eri vaiheissa. Niitä voidaan käyttää muun muassa palkattaessa henkilökohtaista avustajaa oppilaalle. Myös oppilaan jatko-opintopaikka hyödyntää oppilaasta tehtyjä lausuntoja opetuksen suunnittelussa. Lausuntoja myös voidaan liittää pedagogisiin asiakirjoihin.

Yksilöllistäminen voi koskea koko oppimäärää tai yksittäisiä oppiaineita.

Oppilas voi opiskella

1. kokonaan yleisopetuksen tavoitteiden mukaisesti
2. kokonaan yksilöllisten tavoitteiden mukaisesti tai
3. osittain yleisopetuksen ja osittain yksilöllisten tavoitteiden mukaisesti

Opetus voi olla yleisopetuksen ryhmässä tai pienryhmässä. Tukitoimet suunnitellaan joustavasti lapsen tarpeiden mukaan. Oppimäärän yksilöllistäminen voi koskea perusopetuksen koko oppimäärää tai vain yksittäisiä oppiaineita. Yksilöllistäminen merkitsee henkilökohtaisten tavoitteiden laatimista oppilaalle, jolloin voidaan puhua oppilaan henkilökohtaisesta opetussuunnitelmasta.

Opetus järjestetään ottaen huomioon oppilaiden edellytykset ja se voi perustua erilaajuisiin oppimääriin. Ensisijaisena tavoitteena on tukea oppilaan opiskelua yleisen ja tehostetun tuen avulla siten, että yleisen oppimäärän mukaiset tavoitteet on mahdollista saavuttaa kaikissa oppiaineissa. Esimerkiksi eriyttämisen avulla oppilaan opiskelua voidaan tukea keskittymällä oppiaineen erityisiin painoalueisiin. Mikäli edes ydinsisältöihin liittyvien tavoitteiden saavuttaminen hyväksytysti ei tuesta huolimatta ole oppilaalle mahdollista, yhden tai useamman oppiaineen oppimäärä voidaan yksilöllistää.

Erityisen tuen päätös

Oppimäärän yksilöllistämisestä määrätään erityisen tuen päätöksessä. Oppimäärää ei voida yksilöllistää ilman erityisen tuen päätöstä. Ennen erityisen tuen päätöstä tehdään pedagoginen selvitys, joka sisältää arvion oppilaan erityisen tuen tarpeesta. Jos pedagogisessa selvityksessä todetaan, että oppilaan ei tukitoimista huolimatta arvioida saavuttavan oppiaineessa yleisen oppimäärän mukaisia tavoitteita hyväksytysti, oppiaineen oppimäärä yksilöllistetään. Kunkin oppiaineen kohdalla arvioidaan erikseen, voiko oppilas opiskella oppiainetta yleisen oppimäärän mukaan vai tuleeko oppiaineen oppimäärä yksilöllistää. Jos yksilöllistettävien oppiaineiden määrää on tarpeen myöhemmin lisätä tai vähentää, tehdään uusi pedagoginen selvitys ja sen pohjalta uusi erityisen tuen päätös.

Erityisen tuen päätöksen purkaminen

HOJKS- päivitysten yhteydessä arvioidaan aina yksilöllistämisen perusteita ja jatkoa. Ennen yksilöllistämisen purkupäätöstä järjestetään oppilaalle kokeilujakso yleisopetukseen ja arvioidaan sen onnistuminen. Purkupäätösten valmisteluvaiheessa opettajat suunnittelevat riittävät tukitoimenpiteet ja opetusjärjestelyt jatkoon (oppimissuunnitelma).

Oppilas ja huoltajat allekirjoittavat asiakirjat ja luvat, jotta varmistetaan se, että he tulevat asioissaan kuulluksi. HOJKS -suunnitelma tarkistetaan Puolangalla kerran lukuvuodessa tai tarvittaessa useammin. Suunnitelman keskeisestä sisällöstä määrätään opetussuunnitelman perusteissa.

Oppilaan vapauttaminen oppimäärän suorittamisesta

Huoltajat anovat vapautuksen kyseessä olevasta oppiaineesta perusteluineen. Anomukseen kirjataan, mitä oppilas opiskelee kyseisen oppiaineen sijasta.

Jatko-opinnot oppimäärän yksilöllistämisen tai vapauttamisen jälkeen

Oppilaalla on mahdollisuus harkintaan perustuvaan yhteishakuun, joka mahdollistaa sen, että hänellä olisi tasavertaiset mahdollisuudet valinnoissa yleisopetuksen oppimäärän suorittaneiden nuorten kanssa. Jatkokoulun valinta tapahtuu nuoren toiveiden ja tuen saatavuuden mukaan. Opiskelupaikka voi olla tavallinen ammattikoulu, erityisammattikoulu tai opisto. Olennaista on, että jatkokoulu saa tiedon peruskouluopintojen laajuudesta niin sanotun siirto- HOJKSin kautta ja että viimeisen kouluvuoden aikana tarvittaessa tehdään tarkempia selvityksiä ammatinvalinnan tueksi. Yksilöllistetty oppimäärä ei estä hakemista lukioon. Lukiossa opiskelu on itsenäistä ja tukimuotoja on usein vähemmän kuin peruskoulussa.

Pidennetyt oppivelvollisuuden järjestäminen

Pidennetyt oppivelvollisuuden piiriin kuuluvat vaikeasti vammaiset lapset. Heitä ovat mm.

- näkö- ja kuulovammaiset
- ruumiillisesti tai henkisesti vaikeasti vammaiset
- kehityksessään viivästyneet

Puolangalla lapsi voi suorittaa toisen esikouluvuoden päivähoidon piirissä tai koulussa. Tehostetun ja erityisen tuen asiakirjat eli oppimissuunnitelma ja HOJKS siirtyvät lapsen mukana kouluun. Pidennetyt oppivelvollisuuden piirissä olevalle, erityistä tukea saavalle lapselle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS) esiopetuksen alkaessa. Pidennetyt oppivelvollisuuden piirissä olevien oppilaiden opetus voidaan tarvittaessa järjestää siten, ettei yhteisenä aineena opeteta toista kotimaista kieltä eikä vierasta kieltä, oppiaineita voidaan yhdistää oppiainekokonaisuuksiksi ja jakaa osaluoksiin siten kuin paikallisessa opetussuunnitelmassa määrätään.

Kodin ja koulun yhteistyö

Koulun tulee olla yhteistyössä kotien kanssa. Opetus ja kasvatusta järjestetään yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa siten, että jokainen oppilas saa oman kehitystasonsa ja tarpeidensa mukaista opetusta, ohjausta ja tukea. Vuorovaikutus kodin kanssa lisää opettajan oppilaan tuntemusta ja auttaa opetuksen suunnittelussa ja toteuttamisessa. Huoltajalla on ensisijainen vastuu lapsensa kasvatuksesta ja siitä, että oppilas suorittaa oppivelvollisuutensa. Koulu tukee kotien kasvatustehtävää ja vastaa oppilaan kasvatuksesta ja opetuksesta kouluyhteisön jäsenenä. Tavoitteena on edistää lasten ja nuorten oppimisen edellytyksiä, turvallisuutta ja koko kouluyhteisön hyvinvointia.

On tärkeää, että huoltajilla on mahdollisuus osallistua koulun kasvatustyön tavoitteiden asettamiseen, suunnitteluun ja arviointiin yhdessä opettajien ja oppilaiden kanssa. Koulun on oltava yhteistyössä huoltajan kanssa niin, että hän voi osaltaan tukea lapsensa tavoitteellista oppimista ja koulunkäyntiä. Kodin ja koulun yhteistyötä toteutetaan sekä yhteisö- että yksilötasolla. Tavoitteena on tunnistaa herkästi ja mahdollisimman varhain lapsen jollakin kasvun, kehityksen tai oppimisen alueella mahdollinen tuen tarve ja luoda yhteistyössä lapsen vanhempien kanssa yhteinen toimintastrategia lapsen tukemiseksi.

Oppilaille ja huoltajille annetaan tietoa tuen saannin mahdollisuuksista, tuen kolmiportaisuudesta sekä käytettävissä olevista tukimuodoista. Oppilaan edistymistä ja tuen tarpeen sekä muodon kartoittamista seurataan yhteistyössä kodin ja koulun kanssa. Oppilas tai huoltaja ei voi kieltäytyä perusopetuslaissa säädetyn tuen vastaanottamisesta.

Ensimmäisten vuosiluokkien aikana jatketaan esiopetuksen aikana syntyneitä yhteistyötä ja luodaan pohja myös huoltajien keskinäiselle vuorovaikutukselle. Erilaisia kodin ja koulun yhteistyömuotoja tulee

kehittää koko perusopetuksen ajan ja erityisesti siirryttäessä kouluasteelta toiselle tai muissa siirtymävaiheissa. Wilmaa käytetään parantamaan ja monipuolistamaan tiedon kulkua ja yhteydenpitoa kodin ja koulun välillä. Yhteistyö järjestetään siten, että oppilashuollon ja moniammatillisen yhteistyöverkoston avulla oppilaan koulunkäyntiä ja hyvinvointia voidaan tukea. Perusopetuksen päättövaiheessa huoltajalle tulee antaa tietoa ja mahdollisuus keskustella oppilaan jatkokoulutukseen liittyvistä kysymyksistä ja mahdollisista ongelmista oppilaanohjaajan ja oppilashuollon eri asiantuntijoiden kanssa.

Lukuvuoden aikana järjestetään Puolangalla perusopetuksen vanhempainilta ja joulujuhla yhdessä lukion kanssa. Huoltajille järjestetään myös valinnaisaine- vanhempainilta, avoimien ovien päivä ja samalla tulevien 1.-luokkalaisten oppilaiden kouluun ilmoittautuminen. Tulevien 1.- ja 6.-luokkalaisten huoltajille järjestetään vastaanottoilta sekä 9. luokan huoltajille jatko-opintojen esittelytilaisuus. Kodin ja koulun päivää vietetään **syyslukukaudella**.

Koulun tiedotteita lähetetään koteihin läpi lukuvuoden **esim. Wilmassa**. Luokanopettajat ja -valvojat ovat yhteydessä huoltajiin luokkatasolla vanhempainiltojen ja luokan omien juhlien ja retkien puitteissa. Yksilötasolla yhteistyömuotoja ovat Wilma-viestit, kirjalliset tiedotteet, sähköpostiviestit, reissuvihkot ja puhelinkeskustelut sekä tekstiviestit. Luokanopettaja / luokanvalvoja järjestää vanhempainvartteja. Opettajat voivat tavata vanhempia lukuvuoden kuluessa aina tarvittaessa. Opettaja ja vanhemmat voivat yhdessä neuvotella, miten yhteistyötä käytännössä tehdään.

Yhteistyöstä vastuussa on luokanopettaja tai luokanvalvoja. Koko koulun tasolla yhteistyöstä vastaa rehtori. Huoltajat voivat lähestyä opettajaa Wilman välityksellä ja tekstiviestillä. Tekstiviesti on yhteistyöpyyntö, johon opettaja voi vastata sopivana ajankohtana.

Vastuu kodin ja koulun yhteistyön edellytysten kehittämisestä on opetuksen järjestäjällä. Yhteistyö edellyttää koulun henkilöstön aktiivisuutta ja aloitteellisuutta sekä keskustelua ja tiedottamista huoltajan, opettajan ja oppilaan oikeuksista sekä velvollisuuksista. Yhteistyön lähtökohtana on eri osapuolien keskinäinen kunnioitus. Kodin ja koulun yhteistyössä otetaan huomioon perheiden erilaisuus, yksilölliset tarpeet sekä perheen kieli- ja kulttuuritausta.

Huoltajille annetaan tietoa opetussuunnitelmasta, opetuksen järjestämisestä, opintoihin liittyvästä arvioinnista, oppilaan tuen tarpeista ja tuen saannin mahdollisuuksista ja huoltajan mahdollisuudesta osallistua kodin ja koulun väliseen yhteistyöhön sekä kouluyhteisön hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistämiseen. Koulu seuraa oppilaan poissaoloja. Luvattomista poissaoloista tulee ilmoittaa oppilaan huoltajalle. Koulun järjestyssäännöissä on ohjeet poissaolojen anomisesta ja myöntämisestä. Sairastumisesta tai muusta ennalta arvaamattomasta syystä johtuvasta poissaolosta on huoltajan ilmoitettava mahdollisimman pian joko luokanopettajalle tai luokanvalvojalle. Oppilaan muihin poissaoloihin koulusta tulee pyytää lupa. Lupa on pyydettävä oppilaan huoltajan toimesta. Enintään **viiden** päivän poissaoloon tarvittavan luvan antaa luokanvalvoja tai luokanopettaja. Yli **viiden** päivän poissaoloon tarvittavan luvan antaa rehtori. Tällöin lupa tulee pyytää **sähköisesti Wilmassa**. Oppilaiden poissaolojen seurannasta vastaavat lähinnä luokanopettajat ja luokanvalvojat. Aineenopettajat seuraavat poissaoloja omissa opetusryhmissään. **Poissaolojen käytännöistä tiedotetaan Wilmassa ja poissaolomääriä seurataan aktiivisesti.**

Koulun tulee antaa huoltajille tietoa oppilashuollon toiminnasta sekä kouluyhteisön toimintamalleista ja tiedottamiskäytänteistä erilaisissa ongelma-, onnettomuus- ja kriisitilanteissa. Käsiteltäessä yksittäisen oppilaan tukeen liittyvää asiaa, oppilaan huoltajalle tulee antaa tietoa oppilasta koskevien tietojen käsittelyyn, tietojensaantiin ja niiden luovuttamiseen sekä salassapitoon liittyvistä kysymyksistä. Opettaja pyytää kirjallisen suostumuksen edellä mainittuihin asioihin huoltajalta. Ongelma- ja kurinpitotilanteissa toimintaohjeet löytyvät koulun järjestyssäännöistä. Järjestyssäännöt löytyvät joka vuosi jaettavasta koulun esitteestä. Tietyn väliajoin tehtävissä koulun tyytyväisyyskyselyssä arvioidaan myös kodin ja koulun välisen yhteistyön onnistumista. Puolangalla pyritään löytämään jokaiselle huoltajalle sopivat yhteistyömuodot.

Oppimisessa pyritään huomioimaan mahdollisimman laajasti toiminnallisuuden ja teorian yhdistäminen oppilasta tukien. Erilaiset projektit, työpistetyöskentely sekä tietotekniikan hyödyntäminen ovat esimerkkejä eri aihealueiden käsittelytavoista. Oppilaan omia vahvuuksia tuetaan mahdollistamalla eri aistikanavien käyttämällä. Esimerkiksi muurahaisia voidaan tutkia piirtämällä, laskemalla, muotoilemalla, kirjoittamalla, katsomalla ja **maistamalla**.

Tulkittamis- ja koulunkäynninohjaajapalvelut

Opetussuunnitelmassa määritellään tulkittamis- ja ohjaajapalveluihin sekä muihin opetuspalveluihin ja erityisiin apuvälineisiin liittyvät hallinnolliset käytänteet ja päätöksenteko opetuksen järjestäjän päättämällä tavalla. Vammaisella ja muulla tukea tarvitsevalla oppilaalla on oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämät perusopetuslain mukaiset tulkittamis- ja koulunkäynninohjaajapalvelut. Niiden tarkoituksena on taata oppilaalle oppimisen ja koulunkäynnin perusedellytykset ja mahdollisimman esteetön oppimisympäristö. Oppilas voi tarvita tulkittamisesta tai muita puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiokeinoja, joiden tavoitteena on mahdollistaa tasavertainen vuorovaikutus muiden kanssa.

Opettajan tehtävänä on suunnitella, opettaa ja arvioida oppilasta. Koulunkäynninohjaaja tukee oppilasta opettajan ohjeiden mukaan. Ohjaajan ja opettajan kiinteä yhteistyö ja toimiminen työparina on tärkeää oppilaan tarkoituksen mukaisessa tukemisessa. Myös ohjaaja osallistuu koulun ja kodin väliseen yhteistyöhön tiiviisti ottaen huomioon perheiden erilaisuuden, kielelliset ja kulttuuriset taustat sekä oppilaiden yksilölliset tarpeet. Ohjaajapalvelun tavoitteena on tukea oppilaita, niin että he kykenevät mahdollisimman itsenäisesti selviytymään oppimisestaan ja koulunkäynnistään.

Koulunkäynninohjauksen tavoitteet

- tukea voidaan antaa yksittäiselle oppilaalle tai koko opetusryhmälle
- tuki voi olla osa- tai kokoaikaista
- tuen tarve voi vaihdella lyhytaikaisesta pidempiaikaiseen tarpeeseen
- **ohjaaja osallistuu** myös tuen suunnitteluun

Tulkittamis- ja ohjaajapalveluiden järjestämisestä päättää opetuksen järjestäjä. Oppilaan tulkittamis- ja ohjaajapalveluiden tarve, määrä ja laatu kartoitetaan oppilaan opettajien ja oppilashuollon henkilöstön yhteistyönä hyödyntäen oppilaan huoltajan antamia tietoja ja mahdollisten koulun ulkopuolisten asiantuntijoiden lausuntoja. Koulukohtaisesti **rehtori** voi päättää ohjaajaresurssien suuntaamisesta ja järjestelyistä.

Oppilaalle annettava tulkittamis- ja ohjaajapalvelu voi olla osana yleistä, tehostettua tai erityistä tukea. **Ohjaajan** antama yleinen tuki parantaa yksittäisen oppilaan tai opetusryhmän oppimisen ja koulunkäynnin edellytyksiä. Sen avulla voidaan joskus ehkäistä kokonaan tehostetun tai erityisen tuen tarve. Jos oppilas on saanut tulkittamis- ja ohjaajapalveluja yleisen tuen aikana, arvioidaan niiden riittävyys ja vaikutus. Avustamispalveluiden tarve saattaa lisääntyä yleisen tuen aikana ja tarvittavat muutokset tehostetusta tuesta kirjataan oppimissuunnitelmaan ja avustaja toimii ohjeiden mukaisesti.

Erityisen tuen päätöksessä päätetään oppilaan tulkittamis- ja ohjaajapalveluista. Käytännön järjestelyt kirjataan tehostetun tuen vaiheessa oppimissuunnitelmaan ja erityisen tuen vaiheessa HOJKS, jossa kuvataan oppilaan tukipalvelut sekä henkilöt, jotka osallistuvat tukipalveluiden järjestämiseen, heidän vastuualueensa ja tukipalvelujen seuranta.

Koulunkäynninohjaajan keskeiset työtehtävät ja avustamisen tarve:

- edistää oppilaan itsenäistä selviytymistä ja omatoimisuutta sekä myönteisen itsetunnon kehittymistä
- koulumatkat, välitunneilla ja siirtymiset luokkatiloista toiseen
- ruokailu, wc- käynnit ja pukeutuminen
- oppitunneilla avustaminen
- kommunikointi toisten lasten ja aikuisten kanssa

- ajoittain hoitotoimenpiteitä / sairauskohtausriski
- käyttäytymisen ennakoimattomuus
- huolehtii opetustilan ja oppilaan opetusmateriaalien järjestämisestä ja valmistamisesta annettujen ohjeiden mukaan
- integroituminen yleisopetuksen ryhmään
- osallistuu lasta koskeviin palavereihin sovitusti
- joustava tukipalvelu – nopeasti muuttuviin ja vaihtuviin tilanteisiin vastaaminen esim. opettajien sijaisuudet

Ohjaajan työ on joustavaa. Hän vastaa nopeasti muuttuviin tilanteisiin. On tärkeää, että avustajat pääsevät osallisiksi erilaisiin avustustehtäviin ja näin laajentavat omaa ammattiosaamistaan. Näin turvataan avustajapalvelut myös sijaistamistilanteissa.

Kirjasto- ja kerhotoiminta

Perusopetuksen yhteydessä voidaan oppilaille järjestää kirjastotoimintaa, kerhotoimintaa ja muuta opetukseen läheisesti liittyvää toimintaa. Opetuksen järjestäjä päättää toiminnan järjestämisestä ja laajuudesta. Edellä mainittua toimintaa voidaan tarvittaessa käyttää osana oppilaiden suunnitelmallista tukea.

Koulujen kerhotoiminnan kehittämisen tavoitteena on saada aikaan monipuolista, lapsen ja nuoren kasvua tukevaa vapaa-ajan toimintaa, joka vakiintuu osaksi lapsen ja nuoren iltapäivää. Kerhotoiminta on lapselle vapaaehtoista. Koulujen kerhotoimintaa kehitetään siten, että toiminnan piiriin saadaan myös niitä lapsia ja nuoria, joilla ei ole esimerkiksi perheen tuen puuttuessa mahdollisuutta harrastaa säännöllisesti. Näin pyritään siihen, että jokaisella lapsella olisi mahdollisuus ainakin yhteen kerhoharrastukseen läpi perusopetuksen. Kerhotoiminnan kehittämisessä on tavoitteena myös syventää kodin ja koulun yhteistyömuotoja. Koulut voivat hyödyntää kerhotoiminnan järjestämisessä kolmannen sektorin, koulun muiden sidosryhmien ja eri hallintokuntien osaamista.

Kerhotoiminnan tavoitteet ovat:

- kodin ja koulun kasvatustyön tukeminen
- lasten ja nuorten osallisuuden lisääminen
- mahdollisuuden antaminen sosiaalisten taitojen kehittämiseen ja yhteisöllisyyteen kasvamiseen
- mahdollisuuden antaminen onnistumisen ja osaamisen kokemukseen
- luovan toiminnan ja ajattelun kehittäminen
- lasten ja nuorten kannustaminen tuottamaan omaa kulttuuriaan
- mahdollisuus oppilaan tuntemisen lisäämiseen
- harrastuneisuuden tukeminen ja myönteisten harrastusten edistäminen.

Puolangalla kerhotoiminta perustuu perusopetuksen arvopohjalle. Tärkeätä on oppilaan oman vastuullisuuden kehittyminen sekä myönteisistä oppimiskokemuksista saatu hyöty muuhun koulutyöhön ja arjessa toimimiseen. Kerhot mahdollistavat oppilaan sosiaalisten taitojen kehittymisen, sekä osallistumisen ikätovereidensa kanssa erilaisiin harrastuksiin. Kerhotoiminnan tulee tukea koulun kasvatustavoitteita.

Kerhoja suunniteltaessa tulee oppilaita ja heidän toiveitaan kuulla. Kuitenkin koulut päättävät itsenäisesti, tarjotaanko kerhotoimintaa. Myös kolmas sektori, ja vanhempainyhdistys voi järjestää kerhotoimintaa. Kerhotoiminnan ylläpitämisessä pyritään laajaan yhteistyöhön eri toimijoiden välillä. Tiedotus kerhojen toiminnasta tapahtuu koululla sisäisen tiedottamisen kautta, sekä paikallislehtien välityksellä.

Koulun kerhotoimintaa voidaan järjestää myös aamu- ja iltapäivätoimintaa täydentävänä toimintana. Aamu- ja iltapäivätoimintaa järjestetään valtakunnallisten aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteiden pohjalta laaditun paikallisen suunnitelman mukaisesti.

Oppilaskuntatoiminta

Oppilaskunta toimii Puolangan perusopetuksen ja lukiokoulutuksen oppilaitoksissa. Koulutoiminnan sujuvuuden ja viihtyvyyden kannalta on erityisen tärkeää, että koulun yhteisiä sääntöjä ja toimintatapoja noudatetaan. Kaikessa toiminnassa pyritään avoimeen ja vuorovaikutteiseen yhteistyöhön ja eri osapuolien huomioonottamiseen. Koulun oppilaiden ja heidän huoltajiensa kanssa tehdään yhteistyötä mahdollisuuksien mukaan koulun kehittämistoiminnassa. Tällaista toimintaa ovat mm. erilaisten juhlien ja retkipäivien järjestäminen sekä koulun sääntöjen muutokset. Jokaisen koulun demokraattiseen toimintakulttuuriin kuuluu vahvana osana koulun oppilaskuntatoiminta.

Oppilaskuntatoiminnalla pyritään vahvistamaan oppilaiden osallisuutta osana koulua ja ympäröivää yhteiskuntaa. Oppilaskuntatoiminnan avulla koulun oppilailla on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa koulun toimintaan, saada kokemusta vastuun kantamisesta sekä harjoitella päätöksentekotaitoja. Koulun oppilaskuntaan kuuluvat kaikki koulun oppilaat ja jokaiselta luokalta valitaan vähintään yksi edustaja edustamaan luokkaansa oppilaskunnan edustajiston ja/tai hallituksen kokouksissa. Luokkaedustajista valitaan oppilaskunnan edustajisto ja/tai hallitus, joka toimii valitun ohjaavan opettajan/ohjaavien opettajien kanssa aktiivisesti. Oppilaskuntatoiminta on kiinteä osa koulun toimintaa, jota toteutetaan koulupäivän aikana. Vuosiluokilla 1- 6 on mahdollista olla oma oppilaskunta ja vuosiluokilla 7-9 oma. Hallituksen edustajat voivat vierailla toistensa kokouksissa sekä voivat tehdä myös yhteistyötä tarvittaessa.

Luvussa 8 kuvataan tarkemmin yhteistyö, vastuut ja työnjako opetustoimessa sekä muiden hallintokuntien kanssa, yhteistyö oppilashuollon palveluista vastaavien ja muiden tarvittavien asiantuntijoiden kanssa tuen tarpeen arvioinnissa, tuen suunnittelussa, järjestämisessä sekä käytännön toteuttamisessa. Luvussa 8 on myös kotien kanssa tehtävän yhteistyön keskeiset toimintaperiaatteet oppimisen ja koulunkäynnin tuen kysymyksissä. Puolangan kunta on päättänyt toimivaltuuksista **kunnan johtosäännössä**.

LUKU 8 OPPILASHUOLTO

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa käytetään oppilas- ja opiskelijahuoltolain käsitteistön sijasta perusopetuksen opiskeluhuollosta nimitystä oppilashuolto, opiskelijasta käsitettä oppilas ja oppilaitoksesta nimitystä koulu. Koulutuksen järjestäjään viitataan käsitteellä opetuksen järjestäjä.

Lasten ja nuorten kehitysympäristön ja koulun toimintaympäristön muuttuessa oppilashuollosta on tullut yhä tärkeämpi osa koulun perustoimintaa. Oppilashuolto liittyy läheisesti koulun kasvatus- ja opetustehtävään. Oppilashuoltotyössä otetaan huomioon lapsen edun ensisijaisuus.

Oppilaalla on oikeus saada maksutta sellainen oppilashuolto, jota opetukseen osallistuminen edellyttää. Oppilashuollolla tarkoitetaan oppilaan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa kouluyhteisössä. Oppilashuoltoa toteutetaan ensisijaisesti ennaltaehkäisevänä ja koko kouluyhteisöä tukevana yhteisöllisenä oppilashuoltona. Tämän lisäksi oppilailla on lakisääteinen oikeus yksilökohtaiseen oppilashuoltoon. Monialainen yhteistyö on oppilashuollossa keskeistä. Oppilashuoltotyötä ohjaavat luottamuksellisuus, kunnioittava suhtautuminen oppilaaseen ja huoltajaan sekä heidän osallisuutensa tukeminen.

Perusopetuksen oppilashuollosta ja siihen liittyvistä suunnitelmista säädetään oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa. Tässä luvussa määrätään oppilashuollon keskeisistä periaatteista, opetustoimeen kuuluvan oppilashuollon tavoitteista sekä paikallisen opetussuunnitelman ja koulukohtaisen oppilashuoltosuunnitelman laatimisesta. Opetuksen toteuttamiseen kuuluvasta oppimisen ja koulunkäynnin tuesta määrätään perusteiden luvussa 7.

8.1 Monialainen oppilashuollon yhteistyö

Oppilashuolto järjestetään monialaisessa yhteistyössä opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen kanssa siten, että siitä muodostuu toimiva ja yhtenäinen kokonaisuus. Oppilashuoltoa toteutetaan yhteistyössä oppilaan ja hänen huoltajansa kanssa ottaen huomioon oppilaan ikä ja edellytykset. Tarvittaessa yhteistyötä tehdään myös muiden toimijoiden kanssa. Kouluyhteisön tai oppilaiden hyvinvoinnissa havaittuihin huolenaiheisiin etsitään ratkaisuja yhdessä oppilaiden ja huoltajien kanssa.

Koulussa oppilashuolto on kaikkien kouluyhteisössä työskentelevien ja oppilashuoltopalveluista vastaavien työntekijöiden tehtävä. Ensisijainen vastuu kouluyhteisön hyvinvoinnista on koulun henkilökunnalla. Oppilashuollon palveluja ovat psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä kouluterveydenhuollon palvelut. Näiden asiantuntijoiden tehtävät liittyvät niin yksilöön, yhteisöön kuin yhteistyöhön. Palveluja tarjotaan oppilaille ja huoltajille siten, että ne ovat helposti saatavilla. Palvelut järjestetään lain edellyttämässä määräjassa.

Oppilaille ja heidän huoltajilleen annetaan tieto käytettävissä olevasta oppilashuollosta ja heitä ohjataan hakemaan tarvitsemiaan oppilashuollon palveluja. Oppilaan ja huoltajan osallisuus oppilashuollossa, suunnitelmallinen yhteistyö ja oppilashuollosta tiedottaminen lisää oppilashuollon tuntemusta ja edesauttaa palveluihin hakeutumista. Eri ammattiryhmiin kuuluvien työntekijöiden keskinäinen konsultaatio on tärkeä työmenetelmä oppilashuollossa.

Oppilashuollon tavoitteet, tehtävät ja toteuttamisen periaatteet muodostavat esiopetuksesta toisen asteen koulutukseen ulottuvan jatkumon. Eri koulutusasteiden vuorovaikutus on tärkeää pohdittaessa oppilashuollon toimintaa kokonaisuutena. Yhtenäiset käytännöt tukevat eri kehitysvaiheissa oppilaan terveyttä, hyvinvointia ja oppimista. Oppilashuollon monialaisen yhteistyön rakenteita, muotoja ja toimintatapoja kehitetään kouluyhteisössä ja eri yhteistyötahojen kanssa. Kehittämistyö edellyttää oppilashuollon suunnitelmallista arviointia.

Oppilashuoltoryhmät

Opetuksen järjestäjä asettaa oppilashuollon ohjausryhmän ja koulukohtaiset oppilashuoltoryhmät. Yksittäistä oppilasta koskevat asiat käsitellään tapauskohtaisesti koottavassa asiantuntijaryhmässä. Jokaisella kolmella ryhmällä on omat tehtävänsä ja niiden perusteella määräytyvä kokoonpano. Kaikki oppilashuoltoryhmät ovat monialaisia, mikä tarkoittaa että ryhmässä on opetushenkilöstön lisäksi kouluterveydenhuoltoa sekä psykologi- ja kuraattoripalveluja edustavia jäseniä sen mukaan kun käsiteltävä asia edellyttää.

Oppilashuollon ohjausryhmä vastaa opetuksen järjestäjäkohtaisen oppilashuollon yleisestä suunnittelusta, kehittämisestä, ohjauksesta ja arvioinnista. Sille asetetut tehtävät voi hoitaa myös muu tehtävään soveltuva ryhmä. Ohjausryhmä voi olla kahden tai useamman opetuksen järjestäjän yhteinen. Sama ryhmä voi olla myös useamman koulutusmuodon yhteinen, jolloin ryhmästä on perusteltua käyttää nimitystä opiskeluhuollon ohjausryhmä.

Koulukohtainen oppilashuoltoryhmä vastaa koulun oppilashuollon suunnittelusta, kehittämisestä, toteuttamisesta ja arvioinnista. Sitä johtaa opetuksen järjestäjän nimeämä edustaja. Opetuksen järjestäjä ja oppilashuollon palveluja tuottavat tahot päättävät yhdessä ryhmän kokoonpanosta, tehtävistä ja toimintatavoista. Oppilashuoltoryhmä voi tarvittaessa kuulla asiantuntijoita. Ryhmän keskeinen tehtävä on yhteisön hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistäminen sekä muun yhteisöllisen oppilashuollon toteuttaminen ja kehittäminen.

Asiantuntijaryhmä kootaan yksittäisen oppilaan tai oppilasryhmän tuen tarpeen selvittämiseksi ja oppilashuollon palvelujen järjestämiseksi. Ryhmän kokoaa se opetushenkilöstön tai oppilashuollon palveluiden edustaja, jolle asia työtehtävien perusteella kuuluu. Ryhmän monialainen kokoonpano perustuu tapauskohtaiseen harkintaan ja käsiteltävään asiaan. Ryhmä nimeää keskuudestaan

vastuuhenkilön. Asiantuntijoiden nimeäminen ryhmän jäseniksi ja muiden yhteistyötahojen tai oppilaiden läheisten osallistuminen ryhmän työskentelyyn edellyttää oppilaan tai huoltajan suostumusta.

8.2 Yhteisöllinen oppilashuolto

Oppilashuolto on tärkeä osa perusopetuksen toimintakulttuuria. Yhteisöllisessä oppilashuoltotyössä seurataan, arvioidaan ja kehitetään koulu yhteisön ja oppilasryhmien hyvinvointia. Lisäksi huolehditaan koulu ympäristön terveellisyydestä, turvallisuudesta ja esteettömyydestä. Yhteisöllisten toimintatapojen kehittämisessä tehdään yhteistyötä oppilaiden, huoltajien sekä muiden lasten ja nuorten hyvinvointia edistävien viranomaisten ja toimijoiden kanssa.

Oppilaiden ja huoltajien osallisuus ja kuulluksi tuleminen on yhteisöllisessä oppilashuollossa tärkeää ja hyvinvointia vahvistavaa. Oppilaiden osallisuuden edistäminen on opetuksen järjestäjän tehtävä. Oppilashuolto luo koulu yhteisössä edellytyksiä yhteenkuuluvuudelle, huolenpidolle ja avoimelle vuorovaikutukselle. Osallisuutta lisäävät toimintatavat edesauttavat myös ongelmien ennalta ehkäisyä, niiden varhaista tunnistamista ja tarvittavan tuen järjestämistä.

Oppilaalla on oikeus turvalliseen opiskelu ympäristöön. Siihen kuuluu fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen turvallisuus. Opetuksen järjestämisen lähtökohtana on oppilaiden ja henkilökunnan turvallisuuden varmistaminen kaikissa tilanteissa. Rauhallinen ilmapiiri edistää työrauhaa. Koulun järjestyssäännöt lisäävät koulu yhteisön turvallisuutta, viihtyisyyttä ja sisäistä järjestystä. Opetuksen järjestäjä laatii suunnitelman oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä osana koulu kohtaista oppilashuoltosuunnitelmaa. Opettaja tai rehtori ilmoittaa koulussa tai koulumatkalla tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta tai väkivallasta tilanteeseen osallistuneiden huoltajille.

Koulurakennuksesta sekä opetustiloista ja -välineistä huolehtiminen ylläpitää ympäristön terveellisyyttä ja turvallisuutta. Koulu yhteisöllä on yhtenäiset toimintatavat eri oppimisympäristöissä tapahtuvaa opetusta ja välitunteja varten. Eri oppiaineiden opetukseen laadittuja turvallisuusohjeita noudatetaan. Opetuksen järjestäjä varmistaa, että oppilaan oppimisympäristö työelämään tutustumisen aikana on turvallinen. Koulu ympäristön terveellisyyttä ja turvallisuutta sekä koulu yhteisön hyvinvointia edistetään ja seurataan jatkuvasti. Niitä arvioidaan kolmen vuoden välein toteutettavissa tarkastuksissa. Turvallisuuden edistämiseen kuuluvat myös koulukuljetuksia, tapaturmien ennaltaehkäisyä ja tietoturvallisuutta koskevat toimintatavat.

8.3 Yksilökohtainen oppilashuolto

Yksilökohtaisella oppilashuollolla tarkoitetaan oppilaalle annettavia kouluterveydenhuollon palveluja, oppilashuollon psykologi- ja kuraattoripalveluja sekä yksittäistä oppilasta koskevaa monialaista oppilashuoltoa. Kouluterveydenhuollossa toteutettavat laajat terveystarkastukset sekä muut määräaikaistarkastukset ovat osa yksilökohtaista oppilashuoltoa ja niistä tehtävät yhteenvedot tuottavat tietoa myös yhteisöllisen oppilashuollon toteuttamiseen.

Yksilökohtaisen oppilashuollon tavoitteena on seurata ja edistää oppilaan kokonaisvaltaista kehitystä, terveyttä, hyvinvointia ja oppimista. Tärkeätä on myös varhaisen tuen turvaaminen ja ongelmien ehkäisy. Oppilaiden yksilölliset edellytykset, voimavarat ja tarpeet otetaan huomioon sekä oppilashuollon tuen rakentamisessa että koulun arjessa.

Yksilökohtainen oppilashuolto perustuu aina oppilaan sekä tarpeen niin vaatiessa huoltajan suostumukseen. Oppilaan osallisuus, omat toivomukset ja mielipiteet otetaan huomioon häntä koskevissa toimenpiteissä ja ratkaisuisa hänen ikänsä, kehitystasonsa ja muiden henkilökohtaisten edellytystensä mukaisesti. Vuorovaikutus on avointa, kunnioittavaa ja luottamuksellista. Työ järjestetään niin, että

oppilas voi kokea tilanteen kiireettömänä ja hän tulee kuulluksi. Oppilashuoltotyössä noudatetaan tietojen luovuttamista ja salassapitoa koskevia säännöksiä.

Asian käsittely myös yksittäisen oppilaan tueksi koottavassa asiantuntijaryhmässä ja ryhmän kokoonpano perustuu oppilaan tai tarvittaessa huoltajan suostumukseen. Oppilaan tai huoltajan yksilöidyllä kirjallisella suostumuksella asian käsittelyyn voi osallistua tarvittavia oppilashuollon yhteistyötahoja tai oppilaan läheisiä. Ryhmän jäsenillä on lisäksi oikeus pyytää neuvoa oppilaan asiassa tarpeellisiksi katsomiltaan asiantuntijoilta.

Yksittäistä oppilasta koskevan asian käsittelystä asiantuntijaryhmässä laaditaan oppilashuoltokertomus. Ryhmän vastuuhenkilö kirjaa yksilökohtaisen oppilashuollon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi välttämättömät tiedot oppilashuoltokertomukseen. Kirjauksia voivat tehdä myös muut asiantuntijaryhmän jäsenet. Kertomus laaditaan jatkuvaan muotoon, joka etenee aikajärjestyksessä. Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki edellyttää, että kertomukseen kirjataan seuraavat asiat:

- yksittäisen oppilaan nimi, henkilötunnus, kotikunta ja yhteystiedot sekä alaikäisen oppilaan huoltajan tai muun laillisen edustajan nimi ja yhteystiedot
- kirjauksen päivämäärä sekä kirjauksen tekijä ja hänen ammatti- tai virka-asemansa
- kokoukseen osallistuneet henkilöt ja heidän asemansa
- asian aihe ja vireille panija
- oppilaan tilanteen selvittämisen aikana toteutetut toimenpiteet kuten arviot, tutkimukset ja selvitykset
- toteutetut toimenpiteet kuten yhteistyö eri tahojen kanssa sekä aiemmat ja nykyiset tukitoimet
- tiedot asian käsittelystä ryhmän kokouksessa, tehdyt päätökset ja niiden toteuttamissuunnitelma
- toteuttamisesta ja seurannasta vastaavat tahot.

Jos sivulliselle annetaan oppilashuoltokertomukseen sisältyviä tietoja, asiakirjaan on lisäksi merkittävä mitä tietoja, kenelle sivulliselle ja millä perusteella tietoja on luovutettu.

Oppilashuoltokertomukset sekä muut oppilashuollon tehtävissä laaditut tai saadut yksittäistä oppilasta koskevat asiakirjat tallennetaan oppilashuoltorekisteriin. Opetuksen järjestäjä vastaa henkilötietojen käsittelystä ja ylläpitää edellä mainittua rekisteriä. Oppilashuoltorekisteriin tallennetut tiedot, jotka koskevat yksittäistä oppilasta taikka muuta yksityistä henkilöä, ovat salassa pidettäviä.

Kouluterveydenhuollon henkilöstö ja psykologit kirjaavat yksilökohtaisen oppilashuoltotyön säädetyksi potilaskertomukseen ja muihin potilasasiakirjoihin. Vastaavasti oppilashuollon kuraattorit kirjaavat asiakastiedot kuraattorin asiakaskertomukseen.

Oppilaan yksilökohtaisen oppilashuollon järjestämiseen ja toteuttamiseen osallistuvilla on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä oppilashuollosta vastaavalle viranomaiselle sellaiset tiedot, jotka ovat välttämättömiä yksilökohtaisen oppilashuollon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi. Lisäksi heillä on oikeus saada ja luovuttaa toisilleen sekä oppilaan opettajalle, rehtorille ja opetuksen järjestäjälle oppilaan opetuksen asianmukaisen järjestämisen edellyttämät välttämättömät tiedot. Tiedon luovuttaja joutuu harkitsemaan esimerkiksi sitä, onko kysymys sellaisesta tiedosta, joka on välttämätön oppilaan tai muiden oppilaiden turvallisuuden varmistamiseksi. Luovutettava tieto voi koskea muun muassa sellaista oppilaan sairautta, joka tulee ottaa opetustilanteissa huomioon. Vaikka tiedon luovuttamiselle olisikin edellä todettu lain tarkoittama peruste, yhteistyön ja luottamuksen turvaamiseksi pyritään aina ensisijaisesti hankkimaan oppilaan tai huoltajan suostumus salassa pidettävän tiedon luovuttamiseen.

Jos oppilas siirtyy toisen opetuksen tai koulutuksen järjestäjän opetukseen tai koulutukseen, aikaisemman opetuksen järjestäjän on pyydettävä oppilaan tai tarvittaessa hänen huoltajansa suostumus siihen, että uudelle opetuksen järjestäjälle voidaan siirtää oppilashuollon asiakasrekisteristä sellaiset salassa pidettävät tiedot, jotka ovat tarpeellisia oppilashuollon jatkuvuuden kannalta. Sen sijaan opetuksen

järjestämisen kannalta välttämättömät tiedot toimitetaan salassapidon estämättä viipymättä toiselle opetuksen järjestäjälle tai lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestäjälle. Vastaavat tiedot voidaan antaa myös uuden opetuksen tai koulutuksen järjestäjän pyynnöstä.

8.4 Oppilashuoltosuunnitelmat

Opetussuunnitelma tulee oppilashuollon osalta laatia yhteistyössä kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa. Oppilaille järjestetään mahdollisuus osallistua opetussuunnitelman ja siihen liittyvien suunnitelmien sekä koulun järjestyssäännön valmisteluun. Koulun oppilaskuntaa kuullaan ennen näiden suunnitelmien ja määräysten vahvistamista. Valmistelutyössä tehdään yhteistyötä huoltajien ja tarvittaessa myös muiden viranomaisten ja yhteistyökumppaneiden kanssa.

Paikallisella tasolla oppilashuollon suunnitelmien kokonaisuus muodostuu kolmesta suunnitelmasta, jotka yhdessä ohjaavat oppilashuollon suunnittelua ja toteutusta. Suunnitelmat valmistellaan monialaisessa yhteistyössä.

Suunnitelmat ovat:

- lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, johon kirjataan oppilashuoltoa koskeva osuus
- paikalliseen opetussuunnitelmaan sisältyvä kuvaus oppilashuollosta
- koulukohtainen oppilashuoltosuunnitelma

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma sekä muut kunnan lasten ja nuorten hyvinvointia ja turvallisuutta koskevat linjaukset otetaan huomioon valmisteltaessa paikallisen opetussuunnitelman oppilashuoltoa koskevaa osuutta sekä koulukohtaisia oppilashuoltosuunnitelmia.

8.5 Paikallisesti päätettävät asiat ja koulukohtaisen oppilashuoltosuunnitelman laadinta

Opiskeluhoitoryhmät monialaisessa yhteistyössä

Opiskeluhoollon monialaiseen yhteistyöhön kuuluvien opiskeluhoitoryhmien toiminta on osa opiskeluhoollon kokonaisuutta. Jokaisella kolmella ryhmällä on omat tehtävät ja niiden perusteella määräytyvä kokoonpano. Kaikki opiskeluhoitoryhmät ovat monialaisia, mikä tarkoittaa, että ryhmässä on opetushenkilöstön lisäksi opiskeluterveydenhuoltoa sekä psykologi- ja kuraattoripalveluja edustavia jäseniä sen mukaan kuin käsiteltävä asia edellyttää.

Opiskeluhoitoryhmiä ovat:

1) *Opiskeluhoollon ohjausryhmä*

Opiskeluhoollon ohjausryhmä vastaa koulutuksen järjestäjäkohtaisen opiskeluhoollon yleisestä suunnittelusta, kehittämisestä, ohjauksesta ja arvioinnista. Puolangalla toimii yksi oppilas- ja opiskelijahuollon ohjausryhmä. Ohjausryhmään kuuluvat kouluterveydenhoitaja, psykiatrinen sairaanhoitaja, koulukuraattori, sosiaalijohtaja, laaja-alaiset erityisopettajat, apulaisrehtori/opinto-ohjaaja, seurakunnan nuorisotyöntekijä ja rehtori. Ryhmä kokoontuu vähintään kerran lukukaudessa, ja ryhmää johtaa rehtori. Ohjausryhmän tehtävänä on laissa määrätty tehtävät.

2) *Oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä*

Oppilaitoskohtaisen opiskeluhoitoryhmän tehtävänä on vastata oppilaitoksen opiskeluhoollon suunnittelusta, kehittämisestä, toteuttamisesta ja arvioinnista. Opiskeluhoitoryhmään kuuluvat kouluterveydenhoitaja, psykiatrinen sairaanhoitaja, koulukuraattori, sosiaalijohtaja, laaja-alaiset

erityisopettajat, apulaisrehtori/opinto-ohjaaja ja rehtori. Ryhmä kokoontuu noin kerran kuukaudessa tai tarpeen mukaan, ja ryhmää johtaa rehtori.

Opiskeluhoitoryhmä voi tarvittaessa kuulla asiantuntijoita. Opiskeluryhmän tehtävänä on laissa määrätyt tehtävät. Keskeinen tehtävä on oppilaitosyhteisön terveellisuuden, hyvinvoinnin ja turvallisuuden edistäminen sekä muun yhteisöllisen opiskeluhoillon toteuttaminen ja kehittäminen.

Oppilaitoskohtaisen opiskeluhoitoryhmän toimintatavat ja käytännöt

Ryhmässä tehdään syksyllä toimintasuunnitelma, johon kirjataan toimintakäytännöt:

- tapaamispaikka ja -aika
- käsiteltävät asiat

Ryhmä kokoontuu säännöllisesti sovittuina ajankohtina noin kerran kuukaudessa samassa paikassa.

Tarvittaessa kokoonnutaan useammin tai opiskeluhoitoryhmä kokoontuu laajennettuna eri asiantuntijoilla. Ryhmän kokoontumisajat ja kesto sovitaan hyvissä ajoin koko lukuvuodeksi ja niistä tiedotetaan koulun ilmoitustauluilla. Opiskeluhoitoryhmän asiantuntijoiden yhteystiedot löytyvät koulun internetsivuilta. Ryhmä toimii tarvittaessa yhteistyössä nuorisotoimen, lastensuojelun ja poliisin sekä muiden opiskeluhoillon kehittämiseen tarvittavien tahojen kanssa.

Ryhmä koordinoi terveysneuvonnan ja terveystiedon opetuksen välistä yhteistyötä.

Luokanvalvoja ja -opettaja seuraa opiskeluun osallistumista ja poissaoloja Wilman kautta ja tarvittaessa pyrkii ehkäisemään ja puuttumaan niihin.

3) *Tapauskohtaisesti koottava asiantuntijaryhmä*

Yksittäistä oppilasta koskevat asiat käsitellään tapauskohtaisesti koottavassa asiantuntijaryhmässä. Asiantuntijaryhmä kootaan yksittäisen oppilaan tai oppilasryhmän opiskeluhoillon tuen tarpeen selvittämiseksi ja palvelujen järjestämiseksi. Asiantuntijaryhmän monialaisuus ja tapauskohtainen kokoonpano perustuvat yksilölliseen harkintaan, käsiteltävään asiaan ja siinä vaadittavaan osaamiseen. Asiantuntijaryhmään voidaan nimetä asiantuntijoita jäseneksi vain oppilaan, tai, ellei hänellä ole edellytyksiä arvioida annettavan suostumuksen merkitystä, hänen huoltajansa suostumuksella. Asiantuntijaryhmä nimeää keskuudestaan vastuuhenkilön.

Oppilaskohtaisissa asioissa ensisijaisena vastuuhenkilönä toimii luokanopettaja tai -valvoja. Hän huolehtii tarvittavista luvista ja oppilashuoltokertomuksen laatimisesta. Tarvittaessa vastuuhenkilöä voidaan vaihtaa oppilaan edun mukaisesti. Oppilashuoltokertomuksen tulee edetä aikajärjestyksessä ja siihen voivat kirjata kaikki asiantuntijaryhmän jäsenet. Kouluterveydenhuollon henkilöstö ja psykologi kirjaavat yksilökohtaisen oppilashuoltotyön säädetysti potilaskertomukseen ja muihin potilasasiakirjoihin. Vastaavasti oppilashuollon kuraattori kirjaa asiakastiedon kuraattorin asiakaskertomukseen. Kaikkien oppilaiden asiakirjat säilytetään **kansliassa**. Oppilashuoltokertomuksen vastuuhenkilö on koulun kanslisti. Hän huolehtii asiakirjojen säilytyksestä ja arkistoinnista.

Ryhmän koolle kutsuminen ja toiminnan suunnittelu

Luokanopettaja tai -valvoja vastaa ryhmän koolle kutsumisesta. Luokanopettaja tai -valvoja on keskustellut huoltajien kanssa asiasta (huolen puheeksi ottaminen) ja valmistautuu oppilaan asian esille tuomiseen etukäteen. Oppilaalta ja tarvittaessa huoltajilta pyydetään kirjallinen lupa huolen viemisestä asiantuntijaryhmään. Kirjallisten lupien kysymiseen on hyvä varata aikaa ennen kokoontumista.

Yhteishuoltajuudessa on huomioitava, että molemmat huoltajat vaikuttavat asioiden käsittelyyn (esimerkiksi allekirjoitukset molemmilta huoltajilta) ja molemmille huoltajille tarjotaan mahdollisuutta yhteistyöhön. Kiireellisissä tapauksissa lupa kysytään puhelimitse ja täydennetään myöhemmin kirjallisena (heti palaverin alussa tai sovitusti). Oppilasta koskeva tarvittava materiaali on mukana kokouksessa

selkeä kysymyksenasettelu: mistä keskustellaan ja mihin asioihin toivotaan toimenpiteitä tai tukea?

Yhteisöllinen oppilashuolto

Puolangan kunnassa on laadittu suunnitelman oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä osana koulukohtaista oppilashuoltosuunnitelmaa (Katso Kriisivalmiussuunnitelma). Opettaja tai rehtori ilmoittaa koulussa tai koulumatkalla tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta tai väkivallasta tilanteeseen osallistuneiden huoltajille.

Kurinpitosuunnitelma

Kainuussa on laadittu kaikkien kuntien yhteinen kurinpitosuunnitelma. Suunnitelma on laadittu yhteistyössä koulun henkilöstön, oppilaiden ja heidän huoltajiensa kanssa. Luokanopettajat ja -valvojat tiedottavat oppilaille ja huoltajille viimeisimmistä koulutyöhön vaikuttavista muutoksista kuten päivitetyistä kurinpitotoimista. Koulutiedotetta päivitetään lukuvuosittain. Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma hyväksytään kunkin kunnan kunnanvaltuustossa ja tarkistetaan vähintään kerran neljässä vuodessa. (Katso Kurinpitosuunnitelma.)

Oppilaitoskohtainen opiskeluhoitosuunnitelma

1. Opiskeluhoillon kokonaistarve ja käytettävissä olevat opiskeluhoitopalvelut

Opiskeluhoito on oppilaiden fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta hyvinvoinnista huolehtimista. Tavoitteena on luoda turvallinen ja terve opiskelu- ja työympäristö sekä ehkäistä syrjäytymistä. Opiskeluhoito on oppimisvaikeuksien ja muiden ongelmien varhaista tunnistamista ja niissä tukemista. Oppilaiden osallisuutta oman opiskeluyhteisönsä hyvinvoinnin edistämiseksi tulee tukea. Vastuu opiskeluhoitosta kuuluu osaltaan kaikille opiskeluyhteisössä työskenteleville. Opiskeluhoillon sisäinen tiedonsiirto viranomaiselta toiselle toimii oppilaan parhaaksi ja opiskelun edistämiseksi.

Puolankajärven koulun oppilaille tarjotaan opiskeluhoillon palveluita yhteistyössä sosiaali- ja terveyspalvelujen kanssa. Kuraattori- ja psykologipalvelut järjestetään oppilaan tai huoltajan pyynnöstä viimeistään seitsemäntenä oppilaitoksen työpäivänä ja kiireellisissä tapauksissa samana tai seuraavana työpäivänä. Terveydenhoitaja on tavattavissa koululla **sovittuina päivinä** ja muulloin läheisellä terveysasemalla. Terveydenhoitajan vastaanotolle on mahdollista päästä ilman ajanvarausta. Lääkäri on tavattavissa koululla **sovittuina** ja muulloin tarvittaessa terveysasemalla. Edellä mainitut palvelut kattavat opiskeluhoillon tämänhetkisen kokonaistarpeen.

Kunnanvaltuusto päättää koulun talousarviosta ja sivistyslautakunta käyttösuunnitelmasta. Rehtori seuraa raportein opetustoimen budjettia ja vastaa sen toteuttamisesta. Taloudellisten resurssien suunnittelussa hyödynnetään oppilasmääräennustetta. Tällä hetkellä ikävuosiryhmät ovat pienentymässä. Rehtori seuraa oppilaslukumäärää, ja sen avulla voidaan suunnitellusti varautua oppilashuollon resursseihin. Koululla varaudutaan myös lukuvuoden aikana tuen tarpeen muutoksiin, avustajatarpeeseen ja oppilasmäärän yllättäviin muutoksiin. Perusopetus tekee yhteistyötä varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kanssa. Tiedonsiirto huoltajien luvalla on tuen suunnittelun kannalta erityisen tärkeää, ja koululla pyritään huomioimaan sekä oppilaan että huoltajien toiveet tuen järjestämisestä. Tehostetun ja erityisen tuen lapset ja nuoret tilastoidaan lukukausittain ja päivitetään säännöllisesti osavuosikatsauksiin. Tuen seurannassa tärkeitä ovat myös Tilastokeskukselle syksyllä päivitettävät tiedot.

Hallinto-ohjelmien sekä oppilastietoarkiston avulla oppilashuollon tilannetta seurataan, kehitetään ja arvioidaan ajantasaisesti. Seurannassa hyödynnetään myös lupa- ja vireillepanolomakkeiden määrää oppilashuollollisten tapausten käsittelyssä. Koululla seurataan oppilaspalaverien määrää osavuosittain. Päävastuu oppilastiedon hallinnasta on kanslialla. Koululla on ylläpitäjän laatima arkistointisuunnitelma ja oppilashuollolliset tiedot säilytetään arkistossa. Oppilashuollon tukitoimissa hyödynnetään muun muassa kouluterveys-, mieliala- ja kiusaamiskyselyjä sekä asiakastytyväisyyskyselyjä. Lisäksi oppilastiedoista seurataan poissaolojen, jälki-istuntojen, myöhästymisten, huolimattomuuden ja käyttäytymisen tietoja.

Koulun oppilashuoltosuunnitelma tarkistetaan vuoden kuluttua kunnan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman tarkistuksesta ja tehdään samalla tarvittavat muutokset.

Työn- ja vastuunjako sekä palvelujen toteuttamisessa tarvittava yhteistyö

Oppilashuoltotyö kuuluu kaikille kouluyhteisön jäsenille. Kaikki oppilashuollolliset asiat ovat siis osa jokaisen opettajan työpäivää. Esimerkiksi runsaiden tai selvittämättömien poissaolojen ja käyttäytymisen seuranta sekä oppimisen tukeminen ovat osa oppilashuoltotyötä. Tarvittaessa luokanopettaja tai -valvoja ryhtyy toimenpiteisiin opettajien, opiskeluhoitohenkilöstön ja huoltajien kanssa. Opiskeluhoitoon kuuluu kouluyhteisön toiminnan kehittäminen, koulukiusaamisen ennaltaehkäisy ja kiusaamistilanteissa sovellettavien toimintatapojen sekä kriisi- ja päihdesuunnitelmien kehittäminen, seuranta ja käytännön toteutus.

Rehtori

- vastuu tuen järjestämiseen ja toteuttamiseen liittyvistä ratkaisuista
- koulukiusaamisen selvittely
- käynnistää toimenpiteet äkillisissä kriisi- ja onnettomuustilanteissa ohjaa ja organisoii
- vastuu opiskeluhuoltoryhmien toiminnasta ja moniammatillisesta yhteistyöstä
- vastuu hallinnollisista päätöksistä

Opinto-ohjaaja

- riittävä tuki ja henkilökohtainen ohjaus
- auttaa oppilaita sijoittumaan jatko-opintoihin
- oppilaan kasvun ja kehityksen tukeminen
- oppilaan sosiaalisten valmiuksien sekä yhteistyö- ja vuorovaikutustaitojen edistäminen
- elämänsuunnittelussa ja -hallinnassa tarvittavien tietojen ja taitojen kehittymisen tukeminen
- ohjaus ja tuki opiskelutaitojen kehittämisessä sekä oppilaan oman oppimistyylin tunnistamisessa ammatinvalintaan sekä jatko-opintoihin ja yhteishakuun liittyvä ohjaus
- henkilökohtainen ohjaus ja ryhmäohjaus
- tasa-arvon edistäminen ja syrjäytymisen ehkäiseminen
- jälkiohjaus

Erityisopettaja

- tehostettu tuki
- konsultointi, yhteistyö ja tiedonsiirto
- ryhmäseulonnat ja yksilötestit

Luokanopettaja tai -valvoja

- oppilaiden hyvinvoinnin seuraaminen ja havainnointi, huolien ennaltaehkäisy ja varhainen puuttuminen ja huolien vieminen eteenpäin tarvittaessa
- pedagoginen asiantuntijuus ja yhteistyö huoltajien, opettajien ja eri asiantuntijoiden kanssa
- opetus- ja kasvatustyö ja opetuksen suunnittelu, toteutus ja arviointi
- ryhmän yhteishengen kasvattaminen sekä innostavan ja turvallisen oppimisympäristön luominen
- ohjaa oppilaita tunnistamaan omat voimavaransa, oppimiseen liittyvät vahvuutensa ja kehityshaasteensa
- tiedonsiirto ja huolehtii tuen jatkumisesta
- tiedottaa lyhytaikaisille sijaisille oppilaiden tuen tarpeesta

Terveydenhoitaja

- ennaltaehkäisevä terveydenhoito
- osallistuu koulu yhteisön hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen
- koulun työolojen ja koulutyön terveellisyden ja turvallisuuden valvonta ja edistäminen
- osallistuu koulun opetus suunnitelman valmisteluun lapsen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin asiantuntijana
- nuoren kasvun ja kehityksen seuranta ja tukeminen oppilaan hyvinvoinnin ja terveyden kokonaisvaltainen seuraaminen, arviointi ja tukeminen yhteistyössä perheen ja koulu yhteisössä toimivien asiantuntijoiden kanssa
- osallistuu oppimisen, tunne-elämän ja käyttäytymisen ongelmien tunnistamiseen ja selvittämiseen yhteistyössä perheen sekä muun opiskelu huolto henkilöstön ja opetushenkilöstön kanssa
- huolehtii omalta osaltaan lapsen tai nuoren hoidon ja kuntoutuksen toteutumisesta yhteistyössä eri tahojen kanssa
- ikäkausitarkastukset
- läheteiden kirjoittaminen

Lääkäri

- ennaltaehkäisevä terveydenhoito
- osallistuu koulu yhteisön hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen
- yhteistyö ja konsultointi
- huolehtii omalta osaltaan oppilaan hoidon ja kuntoutuksen toteutumisesta yhteistyössä eri tahojen kanssa
- ikäkausitarkastukset
- läheteiden kirjoittaminen

Psykiatrinen sairaanhoitaja

- yksilötyö oppilaiden kanssa
- osallistuu koulu yhteisön hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen
- yhteistyö huoltajien kanssa lapsen tai nuoren asioissa sekä oppilaan ja perheiden tukemiseen liittyvä yhteistyö esim. perheneuvolan, lastensuojelun sekä lasten- ja nuorisopsykiatrian kanssa
- läheteiden kirjoittaminen
- konsultointi

Koulukuraattori

- perhe-, ryhmä- ja yksilökeskeinen työ
- ohjaa oppilaita sosiaalisten taitojen ja ongelmanratkaisutaitojen hankkimisessa ja kehittämisessä
- on tukena koulussa esiintyvien vaikeiden tilanteiden selvittämisessä ja ratkaisemisessa
- käy yksilöllisiä ja yhteisöllisiä tukikeskusteluja, tukee perheitä ja ohjaa yhteistyössä psykiatrisen sairaanhoitajan kanssa tarvittaessa oppilaan perheineen jatkohoitoon perheneuvolan, nuorisovastaanoton, keskussairaalan, sosiaalitoimen tai muun palvelun piiriin

Koulupsykologi

- konsultointi
- psykologiset tutkimukset, arviointi ja kuntoutuksen suunnittelu: suorittaa psykologisia tutkimuksia oppimisedellytysten kartoittamiseksi, oppimisvaikeuksien ja oppimisen esteiden selvittämiseksi
- terapia ja kuntoutus oppilaille
- neuvottelee tarvittaessa opettajien, oppilaan, huoltajien ja muiden yhteistyötahojen kanssa oppilaalle soveltuvan oppimissuunnitelman laatimiseksi

Sosiaalityöntekijä

- osallistuu moniammatilliseen yhteistyöhön oman alansa asiantuntijana
- yhteistyö koulun kanssa tarvittaessa

Tarvittaessa osallistuu myös muita asiantuntijoita.

2. Yhteisöllinen oppilashuolto ja sen toimintatavat

Yhteisöllinen oppilashuolto on laaja yhteistyöverkosto. Puolangan kunnan opiskeluhuollon ohjausryhmä vastaa oppilashuollon yleisestä suunnittelusta, kehittämisestä, ohjauksesta ja arvioinnista koko kunnan tasolla. Käsiteltävät asiat koskevat koko kunnan laajuisesti lapsi- ja nuorisotyötä aina varhaiskasvatuksesta täysi-ikäisyyteen saakka. Ohjausryhmä voi tutustua esimerkiksi koko maan kattavaan kouluterveyskyselyyn, tehdä yhteistyötä etsivän nuorisotyön kanssa ja suunnitella koko kunnan laajuista toimintaa suurien kokonaisuuksien perusteella. Ohjausryhmän toiminta on varhaista ja ennaltaehkäisevää tukea kunnan lasten ja nuorten hyvinvoinnin turvaamiseksi. Yhteisöllinen oppilashuolto edistää kotien ja oppilaitoksen välistä yhteistyötä. Koko kunnan kattavaan opiskeluhuollon ohjausryhmään kuuluu Puolangan seurakunnan nuorisotyöntekijä. Lisäksi ohjausryhmän kokoonpano voi hyödyntää laajemmin eri verkostojen yhteistyötä, kuten koulupoliisin, nuorisotyön, yhdistysten ja työvoimapolitiittisten asiantuntijoiden osaamista.

Oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä vastaa oppilaitoksen opiskeluhuollon suunnittelusta, kehittämisestä, toteuttamisesta ja arvioinnista. Muutaman vuoden välein toteutetaan koulussamme mielialakysely, jonka kautta tukea tarvitsevat lapset ja nuoret ohjataan yksilölliseen keskusteluun. Yhdessä suunnitellaan tarvittavat tukitoimet esimerkiksi ohjaus moniammatillisen tuen piiriin. Oppilaitoskohtainen opiskeluhoitoryhmä vastaa kiusaamisen kartoittamisesta kiusaamiskyselyiden

avulla ja seuraa yleisellä tasolla kolmiportaista tukea. Lisäksi oppilaitoskohtainen opiskeluhuoltoryhmä voi suunnitella ja toteuttaa ajankohtaisia tapahtumia, esimerkiksi perheiltoja, teemapäiviä ja koulun toimintamalleja.

Ohjaustoiminta muodostaa koko perusopetuksen ajan kestävän jatkumon, joka ottaa huomioon jo esiopetuksen tuottamat valmiudet ja ohjaa peruskoulun jälkeisiin toisen asteen opintoihin. Opinto-ohjaus on esillä vanhempainilloissa ja opinto-ohjaaja keskustelee oppilaiden kanssa henkilökohtaisesti. Opinto-ohjaaja tuo havaitsemansa huolen joko oppilaitoskohtaiseen opiskeluhuoltoryhmään tai tapauskohtaiselle asiantuntijaryhmälle. Ohjausta toteutetaan paitsi koulun sisällä, myös yhteistyössä eri koulujen ja oppilaitosten sekä työ- ja elinkeinoelämän kanssa. Työelämään tutustuminen (TET) on tärkeä osa ohjaustoimintaa.

Opinto-ohjaaja toimii yhteistyössä huoltajien kanssa. Oppilaanohjaaja on mukana oppilaan opiskelun eri siirtymävaiheissa, esimerkiksi opinto-ohjaaja ja erityisopettaja osallistuvat tarpeen mukaan toisen asteen ammatillisten oppilaitosten järjestämiin siirtopalaveriin. Harkintaan perustuva jatko-opiskeluvaihtoehto tehdään perustelluista syistä, kuten oppimisvaikeuksista. Tarvittaessa harkintaan perustuvassa haussa hyödynnetään oppilashuollollisia lausuntoja ja taustatietoja. Oppilaalla on aina oikeus saada myös jälkiohjausta peruskoulun jälkeen. Opinto-ohjaaja tekee yhteistyötä etsivän nuorisotyön kanssa.

Koulun tilat, varustetaso ja opetusmateriaalit tarjoavat edellytykset eriyttää opetusta oppilaiden tarpeiden, opetusryhmän koon ja tavoitteiden mukaan. Puolankajärven koulussa on valvontakamerat hälytysjärjestelmän lisäksi tuomassa osaltaan lisää turvallisuutta koulukeskuksen alueelle. Turvallisuutta luovat yhteisesti sovitut järjestyssäännöt, jotka on sovitettu yhteen koulujen turvallisuusohjeiden kanssa. Tekninen toimi vastaa kouluympäristön terveellisyyteen liittyvistä mittauksista ja pelastuslaitos yleisestä turvallisuudesta pelastusharjoitusten avulla. Työterveyshoitaja vastaa henkilöstön hyvinvoinnista yhteistyössä rehtorin kanssa. **(Katso: Järjestyssäännöt ja katso: Kriisivalmiussuunnitelma)**

Oppilaan poissaoloon koulusta tulee huoltajan pyytää lupa. **Lyhyemmän poissaolon** myöntää luokanopettaja tai -valvoja. Poissaoloja seurataan joko Wilma-hallinto-ohjelman välityksellä. Wilmassa luokanopettaja ja -valvoja voi seurata poissaolojen lisäksi myös muita koulun toimenpiteitä, kuten myöhästelyjä, huolimattomuutta tai esimerkiksi koulun sääntöjen noudattamattomuutta sekä muita koulunkäyntiin liittyviä tekijöitä. Pitempiaikaiseen poissaoloon luvan myöntää rehtori huoltajan kirjallisen anomuksen perusteella. Milloin lupaa ei ole voitu ennalta pyytää, on oppilaan huoltaja velvollinen mahdollisimman pian ilmoittamaan poissaolosta luokanopettajalle, -valvojalle tai koulun kansliaan. Toistuviin tai määrältään runsaisiin poissaoloihin reagoidaan keskustelemalla oppilaan kanssa ja ottamalla yhteyttä oppilaan huoltajaan. Poissaolojen seurannasta vastaa luokanopettaja tai -valvoja. Jos huoli jatkuu, oppilaan tapaus ohjataan tapauskohtaisesti koottavalle asiantuntijaryhmälle.

Koulu ja opettajat ovat vastuussa oppilaasta koko koulupäivän ajan. Tämän vuoksi kylällä asiointiin ei anneta yleistä lupaa. Lähellä koulua asuville alakoulun oppilaille suositellaan koulumatkaa kävellen. Erityisesti suosittelemme kävelyä 1. ja 2. luokan oppilaille, joilla on lyhyt koulumatka. Pyöräillessä tulee käyttää pyöräilykypärää.

Koulussa sattuneesta tapaturmasta ja sitä mahdollisesti seuranneesta lääkarissäkäynnistä on ilmoitettava **huoltajalle** ja opettajalle, jonka tunnilla tapaturma on sattunut sekä koulun kansliaan. Koulu tarvitsee tiedon vahinkoilmoituksen tekoa varten. Jokainen on velvollinen antamaan ensiapua. Tapaturman tai sairastumisen sattuessa oppilas ohjataan avun tarpeesta riippuen joko kouluterveydenhoitajalle, tai hänen poissa ollessa terveysaseman päivystykseen. Hätätapauksissa otetaan yhteys hätäkeskukseen ja toimitaan sieltä annettujen ohjeiden mukaisesti. Tapaturmien ehkäisyyn liittyvässä ohjeistuksessa otetaan huomioon tapaturmien torjunnan kansalliset linjaukset ja ohjeistukset sekä toiminnan edellyttämä yhteistyö.

Tupakkatuotteet, alkoholi ja muut päihteet lukeutuvat terveystiedon sisältöihin, ja niiden käytön ennaltaehkäisy sisältyy muihin oppiaineisiin aina alakoulusta alkaen. Terveystietoa ja muut oppilashuollolliset asiantuntijat keskustelevat lapsen tai nuoren kanssa kyseisistä aiheista ja niiden

tuomista haitoista huolen ilmetessä. Ennaltaehkäisevässä toiminnassa on koulun yhteistyökumppanina usein kunnan nuorisotyöntekijä vapaa-aikaan liittyvissä tilanteissa. Valtakunnallisiin tapahtumiin osallistutaan mahdollisuuksien mukaan. Oppilas ei saa tuoda kouluun eikä työpäivän aikana pitää hallussa sellaista esinettä/ainetta, jonka hallussapito on muussa laissa kielletty. Alaikäisiltä kiellettyjä ovat muun muassa alkoholilain sekä tupakkalain mukaiset tuotteet. Kaikilta on kielletty muun muassa toisen vahingoittamiseen soveltuvat esineet tai aineet, kuten teräaseet. Kielto koskee myös kaikkia muita sellaisia esineitä ja aineita, joilla voidaan vaarantaa omaa tai toisen turvallisuutta tai jotka erityisesti soveltuvat omaisuuden vahingoittamiseen ja joiden hallussapidolle ei ole hyväksyttävää syytä.

Kouluyhteisön jäsen ei saa esiintyä päihteiden tai huumeiden vaikutuksen alaisena kouluaikana ja koulun järjestämissä tilaisuuksissa. Jos oppilas on päihteiden vaikutuksen alaisena koulussa tai koulun järjestämässä tilaisuudessa, toimitaan Puolangan koulujen kriisivalmiussuunnitelman toimintaohjeiden mukaisesti: oppilas toimitetaan kouluterveydenhoitajan luokse/terveyskeskukseen ja asiasta ilmoitetaan huoltajille, lastensuojeluviranomaiselle ja rehtorille (**katso järjestyssäännöt**).

Koulumatkat ovat osa oppilaan säännönmukaista koulupäivää. Erityisesti tulee muistaa, että koulumatkoilla noudatetaan liikennesääntöjä, pyörä- ja mopokypärät ovat tieliikennelainkin mukaan pakollisia. Päivittäinen koulumatka odotuksineen saa kestää enintään kaksi ja puoli tuntia. Jos oppilas on lukuvuoden alkaessa täyttänyt 13 vuotta, saa koulumatka kestää enintään 3 tuntia. Kuljetusta odottaville oppilaille on koulussamme järjestetty valvonta koulun tiloissa. Koulumatkoilla ei saa tupakoida, kiusata, aiheuttaa häiriötä tai vaaratilanteita eikä vahingoittaa luontoa. Kouluun saavuttua pyörät parkkeerataan välittömästi hyvään järjestykseen niille varatuille paikoille. Oppilaat eivät saa poistua koulualueelta ilman opettajan lupaa. Liikennevälineissä tai kouluautoissa noudatetaan kuljettajan antamia ohjeita eikä häiritä muita matkustajia. Kuljettaja voi poistaa autosta häiritsevästi käyttäytyvän oppilaan. Asiallinen huolehtiminen koulukuljetuksista luo kouluyhteisöön turvallisuutta. (**Katso: Koululaiskuljetusopas**)

Suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä

Väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän ehkäisy sekä siihen puuttuminen kuuluu kaikille kouluyhteisössä työskenteleville. Väkivalta, kiusaaminen tai häirintä voi olla suoraa tai epäsuoraa sanallista tai fyysistä voimankäyttöä tai sosiaalista manipulointia, joka loukkaa ihmisen fyysistä, psyykkistä tai sosiaalista koskemattomuutta. Tekijänä voi olla oppilas, koulussa työskentelevä aikuinen tai kouluyhteisön ulkopuolinen henkilö.

Kiusaamisella tarkoitetaan systemaattista, tahallista ja toistuvaa samaan henkilöön tai ryhmään kohdistuvaa sanallista tai fyysistä kielteistä toimintaa. Kiusaamiselle on ominaista kiusaajan ja kiusatun välinen voimasuhteiden epätasapaino. Tavallista on myös se, että kiusaaminen tapahtuu ryhmässä. Häirintä voi näyttäytyä epäasiallisena kohteluna ja puheena, joka voi sisältää sukupuoleen liittyviä vihjailevia ilmeitä, eleitä tai kaksimielistä puhetta tai ei-toivottuna fyysisenä kosketuksena. Kiusaamisen ja häirinnän lisäksi kouluyhteisössä voi esiintyä myös muuta ei-toivottua tai aggressiivista ja väkivaltaista käyttäytymistä. Väkivallalla tarkoitetaan tarkoituksellista itseän, toiseen henkilöön, ryhmään tai yhteisöön kohdistettua fyysisen voiman tai vallan käyttöä, uhkailua tai toteutettua. Sen seurauksena voi olla vamma, psyykinen haitta tai kehitykseen liittyvä vaikeus. Kaikkiin näihin tilanteisiin on puututtava.

Oppilaille, heidän huoltajilleen ja koulun henkilöstölle tulee antaa myös tietoa väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän erilaisista ilmenemistavoista, ennaltaehkäisystä ja kouluyhteisön toimintatavoista näissä tilanteissa sekä koulussa sovellettavista järjestysmääräyksistä.

Kiusaamisen ennaltaehkäisemisen ja varhaisen tukemisen apuna Puolankajärven koululla toimii oppilaskunnan hallitus ja **tukioppilaat**. Koulun oppilaskuntaan kuuluvat kaikki koulun oppilaat. Oppilaat ovat valinneet luokittain yhden edustajan oppilaskunnan hallitukseen. Oppilaskunta pystyy vaikuttamaan koulun toimintaan; näin moniin asioihin saadaan mukaan oppilaan näkökulma. Jäsenille annetaan vastuuta ja he pääsevät vaikuttamaan koulutyöhön ja kouluympäristöön. Oppilaskunnan jäsenet ovat

olleet mukana esim. opetussuunnitelmatyössä ja järjestyssääntöjen laatimisessa. Lisäksi on järjestetty monenlaista yhteistoimintaa kuten juhlia, tapahtumia, teemapäiviä ja -viikkoja. Oppilaskunnan hallituksessa ovat mukana myös 3. - 9. luokkien edustajat ja heidän varajäsenensä.

Tukioppilastoiminnan ideana on, että toinen nuori pystyy usein paremmin vaikuttamaan toisen nuoren käyttäytymiseen kuin aikuinen. Jokainen koulu on omanlaisensa kokoonpano ja tukioppilastoiminta muotoutuu yksilöllisesti koulun mukaan. Tavoitteena on parantaa koulun jäsenten välisiä suhteita ja luoda hyvää henkeä. Tukioppilaat järjestävät koulussamme erilaisia tapahtumia ja teemapäiviä yhdessä oppilaskunnan kanssa. Luokan keskuudesta äänestetyt luottamusoppilaat toimivat yhteyshenkilönä luokassa.

Yksittäisiin lievempiin kiusaamistapauksiin puututaan siten, että luokanopettaja tai -valvoja puhuttelee oppilaita. Vaikeimmissa yksittäistapauksissa oppilaat ohjataan rehtorin puhutteluun. Kiusaamistapauksissa oppilaat voidaan ohjata tarvittaessa koulukuraattorille tai koulun miekkarille (psykiatrisen sairaanhoitaja). Koulun opettajan tai rehtorin tulee ilmoittaa tietoonsa tulleesta koulussa tai koulumatkalla tapahtuneesta häirinnästä, kiusaamisesta tai väkivallasta niihin syyllistyneen ja niiden kohteena olevan oppilaan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle. Koulukiusaamiseen selvästi liittyvä koulumatkoilla tapahtuva kiusaaminen on perusteltua ottaa osaksi tilanteen selvittämistä. Järjestyssäännöt ja toimivalta määrätä rangaistuksia eivät ole voimassa koulumatkoilla.

Puolangan koulujen toimintamalli kiusaamisen ehkäisemiseksi

Puolankajärven koulussa noudatetaan kiusaamista ehkäisevää KiVa Koulu -toimenpideohjelmaa. Alakoululla sekä yläkoululla ja lukiossa on omat, koulutetuista opettajista koostuvat KiVa -tiimit. Ne käsittelevät tapauskohtaisesti toimenpideohjelmaa soveltaen tietoonsa saatetut toistuvat kiusaustapaukset, sopivat toimenpiteistä, seurannasta ja tiedottamisesta yhteistyössä rehtorin, luokanvalvojen ja oppilashuoltoryhmän jäsenten kanssa. Jos KiVa Koulu -toimenpiteet eivät tehoa, jatkotoimenpiteistä sovitaan yhteispalaverissa huoltajien kanssa. Tarvittaessa tehdään yhteistyötä lastensuojelun ja poliisin kanssa. Kaikki toimenpiteet kirjataan.

Uudet työntekijät perehdytetään toimintamalliin lukuvuoden alussa siten, että tiimissä työparina toimii opettaja, jolle menetelmä on jo entuudestaan tuttu. Huoltajille asiasta tiedotetaan monin eri tavoin, esimerkiksi Wilmassa, syksyn koulutiedotteessa ja vanhempainilloissa. Lukuvuosittain järjestetään koulussa koko luokan KiVa-oppitunteja.

KiVa -ohjelmaan kuuluu myös oleellisena osana ennaltaehkäisevä kiusaamisen vastainen toiminta. Oppitunneilla käsitellään kiusaamisen erilaisia ilmenemistapoja ja mietitään keinoja puuttumiseen ja kiusaamisen estämiseen, korostetaan nollatoleranssia ja kaikkien vastuuta. KiVa-menetelmän lomakkeet arkistoidaan ala- ja yläkoulun opettajainhuoneisiin erillisiin KiVa-kansioihin. Niiden avulla tiimi pystyy suunnittelemaan ja arvioimaan toimintaansa.

Kohdennettuihin toimenpiteisiin ryhdytään toistuvan kiusaamisen tultua ilmi KiVa-koulumenetelmällä.

KiVa-koulumenetelmän vaiheet:

1. *Seulonta.* Kiusaamisepäilyistä tiedon saanut aikuinen ohjaa tapauksen KiVa-koulutiimille, joka on määritelty syyslukukauden alussa. Ala-, yläkoululla ja lukiolla on omat tiiminsä.
2. *Keskustelu kiusatun kanssa.* Valitut tiimin jäsenet keskustelevat ensimmäisenä kiusatun oppilaan kanssa.
3. *Yksilökeskustelut kiusaamiseen osallistuneiden kanssa.* Erilliset yksilökeskustelut kiusaamiseen osallistuneiden kesken toteutetaan yllättäen ja yksitellen.
4. *Yhteiskeskustelu kiusaamiseen osallistuneiden kanssa.* Sovitaan seurantakeskustelun ajankohta noin kahden viikon kuluttua.

5. *Seuranta-aika.* Seuranta-ajan jälkeen kokoonnutaan arvioimaan tilannetta uudelleen. Mikäli kiusaaminen edelleen jatkuu, vanhemmat kutsutaan koululle yhteispalaveriin.
6. *Yhteistyöpyyntö tarvittaessa.* Jos kiusaaminen toistuu yhteispalaverin jälkeenkin, koululta pyydetään yhteistyöhön sosiaalitoimi.

Päivittäinen arjessa tapahtuva yhteydenpito molempiin huoltajiin on luonteva osa koulun toimintakulttuuria. Luokanopettaja, -valvoja tai ryhmänohjaaja on yhteydessä huoltajiin Wilman välityksellä, puhelimitse, sähköpostitse ja tapaa heitä kasvotusten. Suunnitellusti lukuvuoden aikana järjestetään vanhempainiltoja, erilaisia koulun tapahtumia tai juhlia sekä yksilötapaamisia. Opetusta voi tulla aina seuraamaan ja koululla järjestetään myös avoimien ovien päivä. Huoltajat osallistuvat luokkaretkien järjestelyihin.

Toiminta äkillisissä kriiseissä ja uhka- ja vaaratilanteissa

Puolankajärven koululle on laadittu kriisivalmiussuunnitelma, joka sisältää toimintaohjeita ja työnjaon koulua mahdollisesti koskettavien kriisien varalle. Suunnitelmassa on myös hyödyllisiä taustatietoja kriisitilanteista. Koululla on myös räjähdysuojasiasiakirja, joka päivitetään tarvittaessa sekä pelastautumissuunnitelma. Pelastautumisharjoitukset pidetään säännöllisesti lukuvuosittain. Heti harjoitusten jälkeen arvioidaan, miten pelastautumisharjoitus onnistui ja tehdään tarvittavat tarkennukset suunnitelmaan. Uudet työntekijät ja koululaiset perehdytetään pelastus- ja kriisivalmiussuunnitelmiin lukuvuoden alussa, jolloin suunnitelmat myös päivitetään. Suunnitelmista tiedotetaan koteihin syksyn lukuvuosiedotteessa. Mahdollisen kriisitilanteen jälkeen järjestetään purkukokous ja psykologinen jälkipuinti, jossa arvioidaan toimenpiteiden onnistuminen. Koko kunnan henkilöstölle on olemassa varhaisen tukemisen toimintamalli ja hoitoonohjausjärjestelmä. **(Katso: Kriisivalmiussuunnitelma)**

Fyysistä turvallisuutta edistetään huolehtimalla koulurakennukseen, opetustiloihin, opetusvälineisiin, opetuksen järjestämiseen, opetustilanteisiin ja välitunteihin sekä kouluyhteisön ulkopuolella tapahtuvaan opetukseen liittyvistä turvallisuustekijöistä. Kouluyhteisön turvallisuuden edistämiseen kuuluvat myös tapaturmien ennaltaehkäisyyn ja tietoturvallisuuteen liittyvät tekijät. Turvallisuuden edistämässä ja turvallisuutta vaarantavien tilanteiden ennaltaehkäisyssä noudatetaan turvallisuutta ohjaavaa lainsäädäntöä, eri oppiaineiden opetukseen laadittuja turvallisuusohjeita sekä muita paikallisia turvallisuutta koskevia linjauksia. Kouluyhteisön turvallisuutta ohjaavat myös työturvallisuuslaki ja sen mukainen työsuojelun toimintaohjelma.

3. Yksilökohtaisen oppilashuollon järjestäminen

Kouluterveydenhuolto on lakisääteistä toimintaa, jonka tavoitteena on edistää lapsen ja nuoren mahdollisimman tervettä kasvua ja kehitystä, hyvinvointia, itsenäistä selviytymistä ja oppimistuloksia sekä edistää kouluyhteisön terveyttä ja turvallisuutta. Kouluterveydenhuollon toimintatapoina ovat oppilaskohtainen terveydenhoito, terveystarkastus, koulun terveydellisten olojen valvonta, koulupäivän aikana koululaisille sattuneiden sairastapausten ja tapaturmien ensiapu ja hoito sekä mahdollinen jatkohoitoon ohjaus. Koko ikäluokkaa koskevat terveystarkastukset muodostavat kouluterveydenhuollon toiminnan rungon ja mahdollistavat jokaisen oppilaan ja hänen perheensä tapaamisen. Oppilaskohtainen terveydenhoito tarkoittaa oppilaiden laajoja tai määräaikaista terveystarkastuksia. Laaja terveystarkastus, johon sisältyy sekä terveydenhoitajan että lääkärin tekemä terveystarkastus, tehdään kolme kertaa peruskoulun aikana: 1., 5. ja 8. luokalla. Vanhemmille järjestetään mahdollisuus osallistua lapsensa laajoihin terveystarkastuksiin. Vuosina, jolloin ei järjestetä laajaa terveystarkastusta, terveydenhoitaja tekee määräaikaisten terveystarkastuksen.

Kouluterveydenhoitajaan voi ottaa yhteyttä, mikäli kotona herää huolta lapsen tai nuoren kasvuun ja kehitykseen liittyvissä asioissa. Tällaisia asioita ovat esimerkiksi lapsen/nuoren väsymys, jaksamattomuus, motivaation puute, kaverisuhteet ja psyykkiset oireet. tekee yhteistyötä huoltajien, opettajien, miekkarin,

kuraattorin sekä tarpeen mukaan muiden sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten esimerkiksi hammashoitolan, mielenterveystoimiston, lastensuojelun ja perheneuvolan psykologin kanssa.

Kouluterveydenhoitaja on tavattavissa Puolankajärven koululla suunnitellusti. Mikäli terveydenhoitaja ei ole tavoitettavissa, lapset ja nuoret ohjataan Puolangan terveysasemalle päivystyksen kautta. Terveydenhoitajan työparina toimii koululääkäri. Yhteistyötä tehdään myös erikoissairaanhoidon kanssa. Vain terveydenhuoltohenkilöstöön kuuluvalla on lääkkeenanto-oikeus koululla tai erikseen tapauksesta riippuen sovitulla ja perehdytetyllä henkilöllä, kuten henkilökohtaisella avustajalla. Sovitusti avustaja vastaa myös oppilaan hoidollisesta tarpeesta. Ensiapu on jokaisen henkilökuntaan kuuluvan velvollisuus. Oppilaiden tarvitsemat lääkkeet ovat heidän mukanaan ja lisäksi terveydenhoitajan työtilassa. Oppilaiden tarvitsemasta erityisruokavaliosta vastaa keittiöhenkilökunta, jolle ilmoitetaan ruokavalion muutoksista suoraan.

Puolankajärven koulussa tehostetun ja erityisen tuen lapsista ja nuorista vastaavat **luokanopettajat ja -valvojat sekä erityisopettajat ja erityisluokanopettajat yhteistyössä eri asiantuntijoiden kanssa.** Sairaalaopetustapauksissa tehdään tiivistä yhteistyötä ja siirretään tietoa sekä sosiaali- ja terveysalan henkilöstön että erikoissairaanhoidon asiantuntijoiden kanssa verkostopalaverissa tai vastaavassa yhteydenpidossa. Pedagoginen yhteistyö hoidetaan sairaalakoulun henkilöstön välityksellä. Yhteistyötä tehdään myös perhekotien ja muiden avohuollon tukitoimien kanssa.

Oppilasta, joka rikkoo järjestystä, menettelee vilpillisesti tai käyttäytyy muuten epäasiallisesti, voidaan rangaista kurinpidollisesti. Kurinpitotoimien rinnalla käytetään oppilaan tukena kasvatuskeskustelua, joka on koulun ensisijainen oppilashuollollinen toimi. Kurinpitotapaamisia sen sijaan ovat kirjallinen varoitus ja oppilaan erottaminen enintään kolmeksi kuukaudeksi. Opetusta häiritsevä oppilas voidaan määrätä poistumaan luokasta oppitunnin jäljellä olevaksi ajaksi tai tarvittaessa opetus evätään enintään jäljellä olevan työpäivän ajaksi.

Epäasiallisesti käyttäytyvä oppilas voidaan määrätä enintään kahden tunnin jälki-istuntoon. Jälki-istunnossa oppilas voi tehdä kirjallisia tai/tai suullisia tehtäviä ja harjoituksia. Oppilas on lisäksi velvollinen siivoamaan omat jälkensä enintään kahden tunnin aikana siten, ettei oppilas voi jäädä tehtävän suorittamisen vuoksi pois opetuksesta. Samalla arvioidaan vahingonkorvausvelvollisuutta. Vahingonkorvauksen vaatiminen ja teosta rankaiseminen ovat toisistaan riippumattomia toimenpiteitä. Koulun opettajilla ja rehtorilla on tarkastamis- ja poisotto-oikeus koskien kiellettyjä, vaarallisia tai opetusta häiritseviä esineitä tai aineita. Tällaisessa tilanteessa on mukana aina vähintään kaksi koulun henkilökuntaan kuuluvaa aikuista.

Monialainen asiantuntijaryhmä kootaan tapauskohtaisesti yksittäisen oppilaan tueksi. Koolle kutsumisesta vastaa ensisijaisesti luokanopettaja tai -valvoja tai henkilö, joka on havainnut huolen ensimmäisenä. Asiantuntijoita voidaan nimetä ryhmään vain oppilaan tai huoltajan suostumuksella, lastensuojelu ylittää kuitenkin huoltajan suostumuksen. Asiantuntijaryhmä nimeää keskuudestaan vastuuhenkilön, joka huolehtii lupa- ja vireillepanolomakkeista ja asian kirjaamisesta oppilaskertomukseen. Asiantuntijaryhmän jäsen ei saa käyttää ryhmän jäsenenä saamia salassapidettäviä tietoja muuhun kuin opiskeluhooltoon liittyvään tehtävään.

Koulu ylläpitää oppilaistaan oppilasrekisteriä sisäistä hallintoa varten. Yksilökohtaisen opiskeluhoollon järjestämiseksi ja toteuttamiseksi tarpeelliset tiedot kirjataan opiskeluhoollon kertomuksiin. Terveydenhuollon ammattihenkilöt kirjaavat oppilaan yksilötapaamiset potilasrekisteriin. Opiskeluhoollon kuraattori kirjaa yksilötapaamiset opiskeluhoollon kuraattorin asiakaskertomukseen. Yksilökohtaista opiskeluhoollon rekisteriä ylläpitää Puolangan kunta. Potilasrekisterin sekä opiskeluhoollon kuraattorin asiakasrekisterin ylläpitäjänä toimii Puolangan terveyskeskus.

4. Oppilashuollon yhteistyön järjestäminen oppilaiden ja heidän huoltajiensa kanssa

Kasvatusvastuu on huoltajilla. Yhteistyössä huoltajien kanssa pyritään aina luottamukselliseen ja avoimeen vuorovaikutukseen. Huoltajilla on oikeus saada tietoa heidän lapsensa koulunkäynnistä ja

oppimisesta. Asiantuntijaryhmässä käsitellään yksittäisen oppilaan koulunkäyntiin ja yleiseen hyvinvointiin liittyviä asioita yhteistyössä kodin kanssa. Asiantuntijaryhmään osallistuvat moniammatilliset asiantuntijat sovitaan yhdessä huoltajien ja lapsen tai nuoren kanssa. Yksittäistä oppilasta koskevan asian käsittelyyn voivat osallistua vain ne oppilaan opetukseen ja oppilashuollon järjestämiseen osallistuvat, joiden tehtäviin oppilaan asian käsittely välittömästi kuuluu.

Syksyn sähköisessä koulutiedotteessa kerrotaan lyhyesti oppilashuollon toimintatavoista ja koulun tukitoimista. Tarkemmin opiskeluhollosta kerrotaan huolen ilmetessä oppilaalle ja huoltajille. Koulun henkilöstön tehtävänä on kertoa oppilaalle ja huoltajalle oppilashuollollisista oikeuksista ja velvollisuuksista ja tarjota moniammatillista tukea.

5. Oppilashuoltosuunnitelman toteuttaminen ja seuraaminen

Koulutuksen järjestäjä vastaa yhteistyössä oppilaitoksen sijaintikunnan opetustoimen sekä sosiaali- ja terveystoimen kanssa opiskeluhollo kokonaisuuden omavalvonnan toteutumisesta.

Sivistysjohtaja esittelee sivistyslautakunnalle koulun opetussuunnitelman opetushallituksen ohjeistuksen mukaisesti tai korjaustarpeiden ilmetessä. Korjattavat kohdat tuodaan koulussa esille heti niiden havaitsemisen jälkeen. Koko koulun opetushenkilöstölle järjestetään yhteinen VESO-päivä syksyllä koulun alkaessa, ja silloin sovitaan yhteisistä toimintalinjoista lukuvuoden ajalle. Yhteistoiminnalliset suunnitteluajat voidaan myös hyödyntää tarvittaessa tietojen kokoamiseksi. Oppilaitoskohtaisessa opiskeluhoitoryhmässä voidaan lisäksi käsitellä oppilashuoltosuunnitelmaa, sen toteutumista ja arvioida sitä.

Päivitetyt muutokset oppilashuoltosuunnitelmaan viedään Puolangan kunnan internetsivuille, josta tieto löytyy oppilaille, huoltajille ja tarvittaville yhteistyötahoille.